ФИФІ ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ ІЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКІУ

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КЪБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ
ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ЛЬАНДЗРЭ КЪЫДОКІ

№117 (22.525) • 2013 гъэм мэкъуаугъуэм (июным) и 22, щэбэт • Тхъэмахуэм тхуэ къыдокІ • И уасэр соми 3-щ • adyghe@mail.ru adyghepsale.ru

«Анэм и щІыхь» медалыр тыным и Іуэхукіэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэм и Указ

Сабиитху, нэхъыбэ тэмэму зэрапІам папщІэ «Анэм и щІыхь» медалыр етын

Абыдэ Ларисэ Башир и пхъум - сабии 7-м я анэм
АфІэунэ Светланэ Мусэ и пхъум - сабии 5-м я анэм
Ахматовэ Анжелэ Хъызыр и пхъум - сабии 8-м я анэм
Бахъсэн Залинэ Хьамидбий и пхъум - сабии 5-м я анэм
Бешлевэ Ольгэ Константин и пхъум - сабии 5-м я анэм
Бозиевэ Маритэ Маштай и пхъум - сабии 5-м я анэм
Васильевэ Евгениие Виктор и пхъум - сабии 5-м я анэм
Габачиевэ Заремэ Борис и пхъум - сабии 8-м я анэм
Гергоковэ Надеждэ Виктор и пхъум - сабии 8-м я анэм
Дадэ Евгениие Егор и пхъум - сабии 9-м я анэм
Дахэ Фатімэ Мухьэжид и пхъум - сабии 5-м я анэм
Девятиловэ Валентинэ Николай и пхъум - сабии 5-м я анэм
Дыгужь Светланэ Хьэжмуса и пхъум - сабии 7-м я анэм
Жаникаевэ Мадинэ Байрамыкъу и пхъум - сабии 5-м я анэм
Жыгун Маринэ Хьэжмухьэмэд и пхъум - сабии 5-м я анэм
Ибрэхьим Еленэ Пётр и пхъум - сабии 5-м я анэм
Къужныкъуей Алинэ Сергей и пхъум - сабии 5-м я анэм
Капинос Светланэ Иван и пхъум - сабии 5-м я анэм
Къардэн Заритэ МуштІэ и пхъум - сабии 5-м я анэм
Къардэн Лусанэ Сэфарбий и пхъум - сабии 5-м я анэм
Килинэ Иринэ Пётр и пхъум - сабии 8-м я анэм
КІуащ Ритэ Хьэпагуэ и пхъум - сабии 5-м я анэм
Лафыщ Іасият Владимир и пхъум - сабии 6-м я анэм
Мазикинэ Иринэ Александр и пхъум - сабии 5-м я анэм
Мамилэ Заремэ Залымхъан и пхъум - сабии 5-м я анэм
Матвеенкэ Наталие Николай и пхъум - сабии 5-м я анэм
Мыгъуэлі Хьэуа Лъостанбий и пхъум - сабии 10-м я анэм
Михайлик Наталие Виктор и пхъум - сабии 5-м я анэм
Мэкъуей Нинэ Наурыз и пхъум - сабии 7-м я анэм
Мудрэн Анетэ Владимир и пхъум - сабии 5-м я анэм
Надь Любовь Антон и пхъум - сабии 6-м я анэм
Отаровэ Зурият Жамал и пхъум - сабии 7-м я анэм
Пшеничная Татьяна Иван и пхъум - сабии 5-м я анэм
Русняк Варэ Анатолий и пхъум - сабии 6-м я анэм
Созаевэ Аминат СултІан и пхъум - сабии 5-м я анэм
Стальмаковэ Людмилэ Павел и пхъум - сабии 10-м я анэм
Толгуровэ Людмилэ Далхат и пхъум - сабии 6-м я анэм
Тэхъу Аминат Инал и пхъум - сабии 6-м я анэм
Тэхъу Анжелікэ Олег и пхъум - сабии 6-м я анэм
Усубековэ Шарифэ Хьэжумар и пхъум - сабии 5-м я анэм
Уянаевэ Мадинэ Хьэдис и пхъум - сабии 5-м я анэм
Фадеевэ Надеждэ Яков и пхъум - сабии 6-м я анэм
ФІыцІэ Мадинэт Хьэжалий и пхъум - сабии 6-м я анэм
Хьэмжу Аксенэ Іэдиб и пхъум - сабии 5-м я анэм
Хьуран Мусліымэт Іэдэм и пхъум - сабии 5-м я анэм
Щауэ Ларисэ Сэфарбий и пхъум - сабии 5-м я анэм
Щэрий Фатімэт Ахьмэд и пхъум - сабии 7-м я анэм
Шыбзыхъуэ Оксанэ Хьэбий и пхъум - сабии 5-м я анэм
Щокъум Анитэ Хъэзрит и пхъум - сабии 5-м я анэм
Эристаевэ Асият Магомед и пхъум - сабии 7-м я анэм
Юрковэ Иринэ Владимир и пхъум - сабии 5-м я анэм.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэ КЪАНОКЪУЭ Арсен

Налшык къалэ
2013 гъэм мэкъуаугъуэм и 19-м
№94-УГ

АфІэунэ А. Л. Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Щыхь тхылъыр етыным и Іуэхукіэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэм и Указ

Узыншагъэр хьэмэнымкІэ Іэнатіэм зегъэужьыным къарушхуэ зэрырихьэлІам, и Іэщіагъэм зэрыхуэІэзэм икІи илъэс кІэд лъандэрэ хьэлэлу зэрылажьэм папщІэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Щыхь тхылъыр етын **АфІэунэ Анатолий Лэмэн и къуэм** - Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм Узыншагъэр хьэмэнымрэ курортхэмкІэ и министерствэм и «Республикэ клиникэ сымаджэщ» узыншагъэр хьэмэнымкІэ къэрал бюджет Іуэхущіапіэм нэм и микрохирургиемкІэ и къудамэм и дохутырым-офтальмологым.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэ КЪАНОКЪУЭ Арсен

Налшык къалэ
2013 гъэм мэкъуаугъуэм и 19-м
№95-УГ

● Ухуэныгъэ

КІэнауэщІэхэр яукъуэдий

Мокаевым и цІэр зэрихьэу Къэшкъэтау щыІэ уэрамым псы жапІэхэр щауху. Лъжьыгъэхэр кърехьэлІэ зи кьалэн гугъэм жэуапльныгъэ ин ныльу бгъэдэт «Насып» ухуакІуэ предприятэм.

МЫ УЭРАМЫМ псыдзэ къыдэуэурэ илъэс кІэд хъуауэ щыхур гугъу ирегъэхь. Къапщтэмэ, 60 - 70 гъэхэм аз зэрыщыту дильэсыкІыпауэ щытащ. А лъэхъэнэм жылагъуэм и хъуреягъкІэ кІэнауэхэр щауХуат, псыр псоуальэхэм щІамыгъуэзи мурадкІэ. Зэман дэкІри, аехри кхъаХ хьуащ, псыми и жапІэжыр кьигъуэтыжри, щІэрыщІэу а уэрам дыдэм щІидзэжащ...

Илъэс кІуам зыщІадза ухуэныгъэхэр и кІэм нагъэсыну яхуэзфІэкІакъым, мылькур кьаэзремэщІэкІам къыхэкІыу. Лъжьыгъэхэм пащэну Іэмал щагъуэтар иджыщ, «Насып» МУП-м и унафэщІ Гадиев Мыхьутар щыгъуазэ дыдэзрищІамкІэ, ІэщіагъэлІхэр егугъуу мэджажь икІи иджырей мардэхэм тету ящуу кІэнауэщІэр мыгувэу хьэзыр хьунущ.

ЖАНХЪУЭТ Зузэ.

● Къэрал къулыкъущІапІэхэм

Анэдэлъхубзэр зэраджым гулъытэ хэха хуащІынущ

КЪБР-м и Правительствэм и Унафэщі Хьэсанэ Руслан мазэкъу кІуам иригъэкІуэкІащ КЪБР-м и Парламентым и депутатхэр, щІэныгъэ лэжьакІуэхэр, егъэджакІуэхэр, жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм я лІыкІуэхэр къызрихьэлІа зэІущІэр. Абы щытепсэльыхьащ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм егъэджэныгъэмкІэ и Іуэхущіапіэхэм льэпкъ-щІыналъэ унэтІыныгъэ зиІэ предметхэр зэрыщрагъэджым, адыгэбзэмкІэ, балькъэрыбзэмкІэ егъэджакІуэу яхуримыкьур зыхъуэдизым, анэдэлъхубзэр школхэм щезыгъэжэр зыхуэфащэ учебникхэмрэ методикэмкІэ, тхылъхэмкІэ кьыдзэрыгъэпэщащ.

ЗЭІУЩІЭМ и пэщІэдзэм Правительствэм и Унафэщім кьыхигъэщхьэхуэкІащ дэтхэнэ льэпкъри кьыдзэтенэн папщІэ абы и бзэм зегъэужьыныр кьалэн нэхьыщхьэ дыдэу зэрыщытыр. «Дэ ди анэдэлъхубзэр дымыджмэ, льэпкъ театрхэм зегъэужьыным хуэфащэ гулъытэ хуэдмыщІкІэ, республикэм адыгэбзээр балькъэрыбзэкІэ кьыщыдкІэ газетхэм, журналхэм, тхылъхэм я бжыгъэм хэдмыгъахьуэмэ, абы нэгъуэщІ кьакІуэу елэжьынукьым. Ди анэдэлъхубзэмрэ щэнхабзэмрэ ди адэжьхэм кьытхуагъэнащ икІи аэр ди бынхэм, абыхэм я бынынхэм я деж нэтхьэсыну ди кьалэщІ, - жиІащ **Хьэсанэ Руслан.**

ЕгъэджакІуэхэр лэжьыгъэм тегъэгушхуэныкІэ щыІэ хэмкІапІэхэм, щІэблэ къэхуэ анэдэлъхубзэр нэхъ кууэ егъэщІэныкІэ Іэмалхэм теухуауэ щытащ адэкІэ зэІущІэм щекІуэкІа псалъэмакьыр.

КЪБР-м егъэджэныгъэмрэ щІэныгъэмкІэ и министр **Семэн Пщыкьан** зэрыжиІамкІэ, «2007 - 2011 гъэхэм республикэм анэдэлъхубзэр зэрыщрагъэджа тхылъхэр кьэгъэщІэрэщІэжыныр» республикэ программмэ хэхам ипкъ иткІэ, адыгэбзэмкІэ, балькъэрыбзэмкІэ учебникхэм хэлэжьыхьыжащ, методикэ тхылъхэр щІэуэ кьыдагъэкІащ. «2012 - 2016 гъэхэм КЪБР-м егъэджэныгъэм зыщегъэужьыныр» республикэ программэ хэхам и «Этнощэнхабзэ егъэджэныгъэм зегъэужьыныр» программэ кьыдэзэм ипкъ иткІэ, федеральнэ къэрал стандартхэм кьыдзэрагъэувым еэзэгъуэу анэдэлъхубзэр зэрырагъэдж методикэр ирагъэфІакІуэ, апхуэдэу егъэджакІуэхэм я щІэныгъэм хагъахьуэ. Министрым зэрыжиІам кІэ, анэдэлъхубзэмкІэ кабинетхэм кьыщагъэсэбэпын нэрылъагъу Іэмэпсымэу 200 кьащэхуащ, КЪБР-м и льэпкъхэм я бзаэхэр хьэмэнымрэ абы хэм зегъэужьыныр» пыща Іуэхуэхэм хуегъэджэнымкІэ методикэ тхылъ кьыдзэрыдагъэкІыным хуагъэхьэзырац, апхуэдэу егъэджакІуэхэм я щІэныгъэм хэгъэхьэнымкІэ план зэхалъхьащ. 2013 гъэм мультимедие Іэмэпсымэхэр, видео-аудиоматериалхэр, зэрырагъаджэ программэхэр, псалъалъэхэр зэхэлъхьэным трагъэкІуэдэн папщІэ республикэ бюджетым и ахьшэу ди мелуани 3-м нэблагъэ хухахащ.

Семэн Пщыкьан тепсэльыхьащ школхэм я библиотекэхэм щІэлъ тхылъ бжыгъэм зэрыхагъахьуэм, республикэм и егъэджІэ, егъэджакІуэ-нэхъыбІхэм я лэжьакІэр хэІущІыУ зэращІым, творческэ конкурсхэр зэрырагъэкІуэкым. Ауэ, а псомэ кьадзкІуэу, гугъуехь пыухьикІаХэри щыІэщ. Абыхэм ящыщщ льэпсьщІынальэ унэтІыныгъэ зиІэ предметхэмкІэ мультимедие программэхэр, анэдэлъхубзэмрэ литературэмкІэ егъэджакІуэхэр школхэм зэрахуримыкьур.

Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым и ректор **Къэрэмырзэ Барэсбий** кьыхилъхьащ анэдэлъхубзэр хьэмэным, зегъэужьыным хуэгъэза Іуэху пыухьикІа зыбжанэ. Абыхэм ящыщу щІэныгъэлІым, кьельтэ фольклорыр, льэпкъ этносыр зи льабжьэ анимацэ фильмхэр гъэхьэзырыныр, льэпкъ театрхэм зегъэужьыныр. Апхуэдэу ректорым кьалэн нэхъыщхьэ дыдэхэм ящыщу кьигъэлъэгъуащ егъэджакІуэм и щІэныгъэм ить, гъэсэныгъэм льэпкъ теплъэ иІэу кьыдзэгъэпэщыпхъэщ.

ЗэІущІэм и кІэухым Правительствэм и Унафэщім жиІащ зэІущІэм кьыщыхьатхьэ Іуэхуэхэм нэхъ кууэ хэпльэн икІи зэфІэгъэкІыпхъэхэр зэхильхьэн папщІэ езым и кьуэдзэ Портэ Галинэ и унафэм щІэту гъэкІуэтэн я гуп кьызэрагъэпэщыну.

КЪБР-м и Іэтащхьэмрэ я Правительствэмрэ я пресс-Іуэхущіапіэ.

● Ди зэпыщІэныгъэхэр

Хьэщіэхэмрэ бысымымрэ Къэбэрдей Адыгэ Хасэм фэеплъ сурэт Мамий Руслан щытрихащ.

Ди щІалэхэм я щІыхьыр ягъэлъапІэу

Куржы-абхъаз зауэр зэриухрэ илъэс 20 зэрыкІуэм и саугьыкъуэкІэ Апсным и Текіуэныгъэм иращІэкІыну дауэдапщэхэм хэту, ди республикэм щохьэщІэ ди къуэшхэм я лІыкІуэ гуп. Абы хэтщ Абхъазым и ЛІыхъужьхэу **Эшбэ Вячеслав**, **Ансибэ Виталий**, **Адлейбэ Заур**, Абхъазым и Лиуан орденыр зыхуагъэфэщащ, Очамчыр кьалэм и Іэтащхьэ **Квекверкири Вячеслав**, Лиуан орденыр зыхуагъэфэщащ, Абхъаз Республикэм и Парламентым и депутат, Льэпкъ щынагъэншагъэмрэ зыхьэумэжьныгъэмкІэ абы и комитетым и унафэщІ, Абхъазым и Лыхъужь **Авидзбэ Фазлибей**, Абхъазым и Президентым зыхьэумэжьныгъэмкІэ и лІыкІуэ **Панбэ Закан.** Гупым я пашэр Абхъазым Кавказ Ищхьэрэм хунІэ зэпыщІэныгъэхэмкІэ Президентым и лІыкІуэ **Чамагуа Лаэщ.** Налшык къэкІуэн и пэ кьихуэу ахэр Къэрэшей-Шэрджэс, Адыгэ республикэхэм щыІащ. Къэбэрдей-Балъкъэрым кьыхуеблэгъа хьэщІэхэр Арщыдан, Партракъаэ, Бахьсэн щІыналъэхэм кІуэри, Абхъазым и щхьэхуитныгъэм зи псэр щІэзыта щІалэхэм я адэ-анэхэм иджыри зэ фІыщІэ хуащІри, илъэс тІощІ и пэкІэ кьаХа ТекІуэныгъэр щагъэпъаПІэкІэ хэтыну ирагъблэгъащ. Абы кьищынэмыщІауэ, абыхэм уэз гъэпъаХэр трапъхащ Куржы-Абхъаз зауэм хэкІуэда ди щІалэхэм я фэеплъым. Генерал-лейтенант Сосналы СультІанрэ КЪБР-м и цІыхубз тхакІэ Нало Заурэ я сынхэм Іэ дальащ.

Къэбэрдей Адыгэ Хасэм и тхьэмадэ, «Адыгэ псалъэ» газетым и редактор нэхъыщхьэ **Хьэфіыщ Мухьэмэд** зэІущІэм кьыщыхилъхьащ КЪБР-м и льэпкъхэм я бзаэхэр хьэмэнымрэ абыхэм зегъэужьыныкІэ программэ зэхэлъхьэныкІэ пыща Іуэхуэхэр. Ар тепсэльыхьащ бзаэхэр школхэм зэрыщрагъэджыр егъэфІакІуэныкІэ зэкІэпІэхэм, анэдэлъхубзэр кууэ яджыным тезыгъэгушхуэ творческэ зэпеуэхэр кьызэрагъэпэщыным, абыхэм щытекІуэхэм саугьэтхэр, грантхэр яхуэхъыным. Апхуэдэу, ХьэфІыщІэ Мухьэмэд кьыдзэрильытэмкІэ, «Анэдэлъхубзэм и махуэ» гъэувын, еджакІуэхэр анэдэлъхубзэмрэ литературэмкІэ тхылъхэмкІэ пщІэншэу кьыдзэгъэпэщын, методикэ центрхэр зэтегъэувэн хуейщ.

ЗэІущІэм кьрихьэлІа егъэджакІуэхэри республикэм егъэджэныгъэмкІэ и Іэнатіэм и органхэм я лэжьакІуэхэри акъылэгъу хьащ льэпкъыр хьэмэнымрэ зегъэужьыныкІэ Іуэху нэхъыщхьэр бзэм хуэсакъынкІэ арауэ зэрыщытыкІэ. Ябынынкъуэхэм кьыхальхьащ пэщІэдзэ классхэм сабийхэр я анэдэлъхубзэкІэ щрагъаджэу зэрыщытам хуэкІуэжьыну. Уеблэмэ, Урысыем ЩІэныгъэхэмкІэ и академием и Къэбэрдей-Балъкъэр щІэныгъэ центрым и унафэщІ **Иуан Пётр** кьыдзэрильытэмкІэ, анэдэлъхубзэмкІэ кьыдзэрагъэпэщ егъэджэныгъэм и гуманитар Іыхьэм вуэхэр къэхуэхуу пащэн хуейщ. Дуней псор нэхъ зэпэгъунэгъу щІыхь, щІэзэгъуэ лъэхъэнэм, жиІащ щІэныгъэлІым, егъэджэныгъэр къэрал мардэхэм ить, гъэсэныгъэм льэпкъ теплъэ иІэу кьыдзэгъэпэщыпхъэщ.

ЗэІущІэм и кІэухым Правительствэм и Унафэщім жиІащ зэІущІэм кьыщыхальхьа Іуэхуэхэм нэхъ кууэ хэпльэн икІи зэфІэгъэкІыпхъэхэр зэхильхьэн папщІэ езым и кьуэдзэ Портэ Галинэ и унафэм щІэту гъэкІуэтэн я гуп кьызэрагъэпэщыну.

● Мэкъуаугъуэм и 22, щэбэт

Мы махуэхэм

■ Хэкур яхъумэурэ хэкІуэдахэм я фэеплъ махуэщ

■ 1941 гъэм Хэку зауэшхуэр къэхьеящ.

■ 1944 гъэм КъАССР-м и Министрхэм я Советым дек Архив упраВленэ къыщыІэзэрагъэпэщащ.

■ 1967 гъэм Налшык ПТУ №7-м и цІыхуб спортсменкэ 15 ди щІыхьэрым щежьэри, лъэкъуэрыгъажжкІэ Ленинград кІэуну гъэзгу техьащ.

■ Композитор, музыковед, ди льэпкъ гъуэзджэм хэлъхьэныгъэшхуэ хуэзыщІа **Авраамов Арсений** кьызэралъхурэ илъэси 123-рэ ирокъу.

■ Физиолог щІэрыІуэ, КъБКъУ-м и профессор **КъуэщІысокъуэ Александр** и ныбжьыр илъэс 72-рэ ирокъу.

■ Физико-математикэ щІэныгъэхэм я доктор, КъБКъУ-м и профессор **Хьэпащ Юрий** и ныбжьыр илъэс 65-рэ ирокъу.

Дунейм и щытыкІэнур

«pogoda.yandex.ru» сайтым зэриты мкІэ, Налшык пщэр техьэ-текІуу щыщытынущ. Хуабэр махуэм градус 23 - 25-рэ, жэщым градус 14 - 16 щыхьэнущ.

Мэкъуаугъуэм и 23, тхьэмахуэ

■ Олимп дунейпсо махуэщ
■ ООН-м и къэрал къулыкъ щІэным и дунейпсо махуэщ
■ Очыгъэхэм я дунейпсо махуэщ

■ 1868 гъэм зэрыбкІэ зэрыгъэрадзэ машинкэ къагупсысащ.

■ Тунисым президентымрэ парламентымрэ щыхьах.

■ Албаниеи парламентым и депутатхэр щыхьах.

■ Москва Къэрал Кремль уардэунэм щекІуэкІынущ мы гъэм курыт еджапІэхэр къэзэуухэм я гуфІэгъэ пшыхь.

■ 1941 гъэм Къэсейхэлъ щыщ **Тхьэмылікъуэ Хьэсэн** КъуэкъпІэ Украинэм и къэрал гъунапкъэр ихъуэмэу, лІыгъэ хэлъу и гъащІэр итащ: гранатэхэр щІэпхаэу фашист танкым зыщІидзэри, ар икъутащ, езыри хэкІуэдащ.

■ Парт, къэрал лэжьакІуэ, хьэрыфчэтыщІэ, псалащІэ, КъШР-м щыІэ Хьэбзэ гипс заводым и унафэщІ **Аргун Олег** и ныбжьыр илъэс 63-рэ ирокъу.

■ КъБР-м щІыхь зиІэ и артист, КъБР-м и Къэрал саугьэтым и лауреат **КІэмыргуей Валентин** и ныбжьыр илъэс 61-рэ ирокъу.

Дунейм и щытыкІэнур

«pogoda.yandex.ru» сайтым зэриты мкІэ, Налшык уэфІу щыщытынущ. Хуабэр мазэм градус 22 - 26-рэ, жэщым градус 16 - 20 щыхьэнущ.

Мэкъуаугъуэм и 24, блыщІэ

■ 1937 гъэм Республикэм и Советхэм я чрезвычайнэ съездым кьыщтащ Къэбэрдей-Балъкъэр АССР-м и япэ Конституцэр.

■ 1945 гъэм Москва и Уте Пльыжьым ТекІуэныгъэм и парад щекІуэкІащ.

■ Филологие щІэныгъэхэм я доктор, профессор, ЩІДАА-м и академик, УФ-ми АР-ми щІэныгъэхэмкІэ щІыхь зиІэ я лэжьакІуэ **КІэрашэ Зейнаб** кьыщалъхуа махуэщ.

■ Щэнхабзэм и щІэныгъэхэм я доктор, АКъУ-м и профессор, УФ-м щІыхь зиІэ и дохутыр **Афіэунэ Алий** и ныбжьыр илъэс 77-рэ ирокъу.

■ Къэрал лэжьакІуэ, режиссер, УФ-ми Лъхьэжьыгъэ джэхэмкІэ щІыхь зиІэ я лэжьакІуэ **Фыярэ Руслан** и ныбжьыр илъэс 62-рэ ирокъу.

Дунейм и щытыкІэнур

«pogoda.yandex.ru» сайтым зэриты мкІэ, Налшык пщэр техьэ-текІуу щыщытынущ. Хуабэр махуэм градус 22 - 25-рэ, жэщым градус 16 - 18 щыхьэнущ.

Зыгъэхьэзырар **ЖЪЭКІЭМЫХЪУ Маринэщ.**

Лъэпкъ Іуащыгъэ:

Бабыщ псым итхьэлэркъым, мэлыхъуэ хьэм ишхыркъым.

● Ди щІалэгъуэм и щытыкІэ

Дунейпсо форумым хэтщ

АБХЪАЗ. ***Республикэм и лыкІуэхэр Президентым и Администрацэм и унафэщІ Кубравэ Беслъэн, Финансхэмкіэ министр Делбэ Владимир, хамэ къэрал Іуэхухэмкіэ министрым и къуэдзэ Хинтбэ Иракли щыІэу Санкт-Петербург щекІуэкІ Дунейпсо экономикэ форумым хэтащ.***

КЪЫЗЭГЪЭПЭЩАКІУЭХЭМ зэрыжаІэмкІэ, мыхьэнэхуэ зиІэ а форумым зэхуишэсащ дуней псом и щыналъэхэм я политикхэр, Іуэхуэхьэхэр, ещанэ зэшхуэхэр, жылагъуэ, хьыбарегъащІэ Іуэхущіапіэхэм я лІыкІуэхэр. Урысей Федерацэм и Президент Путин Владимир щыху мини 5-м щІигъу зыхэт форумым и пленар зэІущІэм и купщІэ нэхъыщхьэ экономикэ зыужьынымрэ теуухуауэ кьыщыпсалъащ.

Дзнэ щІыпІи хуэдэу

АДЫГЕЙ. ***Республикэм и къалэщхьэ Мейкъуаегъ дэт МарІэ мыужьыхьым деж нобэ уцэ гъэгъахэр щагъэтІылъынущ.***

ДЗЭ-ХЭКУПСЭ клубхэм я щІалэгъуалэр хэту, къалащхьэм фэеплъ Іуэхугъуэхэр щокІуэкІ. Нобэ «Дружба» ПМДО-м и щыпІэм щыгъуэ пэкІу щызэхэтынущ. Абы кьрихьэлІэнущ Хэку зауэшхуэм и ветеранхэр, хэкІуэдахэм я щхьэгъусэхэр. ЩІалагъуалэм Дзэ щІыхьым и музейм зыщрагъэпІыхьынущ.

Сом мелард 1,7-рэ хухах

КЪЭРЭШЕЙ-ШЭРДЖЭС ***Республикэм и ныдэстхэм щІыналъэ программмэхэр пхыгъэкІыным дызэрыт илъэсым сом мелард 1,7-рэ трагъэкІуэдэну я мурадщ.***

КЪЭРЭШЕЙ-Шэрджэсым и Іэтащхьэ Темрезов Рашид зэрыжиІамкІэ, 2013 гъэм щІыналъэ программмэ 40 пхагъэкІыну, федеральнэ программмэ 13-м хэтыну я мурадщ. «Аэр щІыналъэм и дежкІэ социальнэ мыхьэнэ зиІэ программмэхэрщ икІи щІыпІэ бюджетым абы сом мелард 1,7-м нэблагъэ хухихащ», - кьыхигъащІащ республикэм и Іэтащхьэм.

УЭРДОКЪУЭ Жэня.

● Мэкъуаугъуэм и 22, щэбэт

Нобэ Фэеплъымрэ щыгъуэмрэ я махуэщ

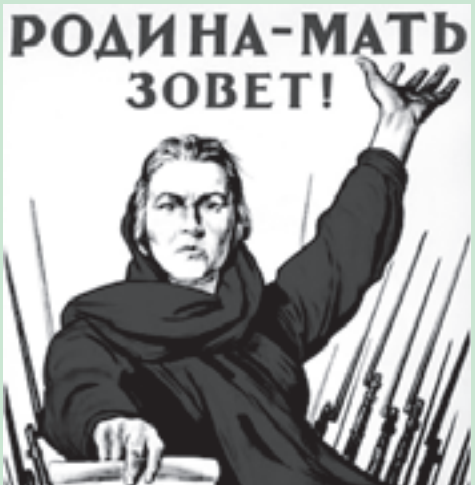

Хэку зауэшхуэм теухуа тхыгъэхэм 5-нэ напэкІуэцІым фыкъыщедж.

■ Зэ1ущІэхэр ■ Махуэгъэпс ■ Уэкъуэтмэ - улъэщщ

КЪЭБЭРДЕЙ

■ Спорт ■ Щэбэт кьыдэкІыуэ ■ Малъхъэдис

● Конференцхэр

Лэскэн куейм щызэхуозэ

**КИФЩІ-м папщІэ унафэщІ кадрхэр гъэхьэзырыным хуэунэтІа президент программымэм тету еджахэм я зэгухьэныгъэм и жэрдэмкІэ, Осетие Ищхьэрэ-Алание Республикэм иджыблагъэ щыгъэкІуэкІащ Кавказ Ищхьэрэм и пщІэм хэгъэкъуэным, хьэщІэхэр къыдегъэхьэхыным хуэунэтІауэ щІыпІэхэм къапэщытхэм тэухуа конференц. Абы щытепсэльыхьащ хьэрычэтыщІэ Іэнатіэ цыкІухэм нэхъ жыджэру зрагъэужьын папщІэ, предприятэхэмрэ щІынальэхэм я район администрацхэмрэ зэрызыщІагъэкъуэнум пыщІа Іуэхугъуэхэм. Конференцым щызэгурыІуащ программмэм тету еджахэм я зэгухьэныгъэм деж а проектыр щыпхызыгъэкІыну инновацэ гупхэр къыщызэрагъэпэщыну.

ЗЭІУЩІЭМ и пэ кьихуэу, программэм хэтхэр Лэскэн куейм къыщыувІащ. Район администрацэм и Іэтащхьэ Кебеков Валерэ хьэщІэхэм яхуэзащ, социальнэ, экономикэ я лъэныкъуэкІэ я Іуэхур зыхуэдэм, ягъэзащІэну я мурад проектхэм хигъэгъуэзащ. Апхуэдэщ Хьэтуей къуажэм щаухэну мывэхьэж заводыр, Урыху псым тращІыхьыну гидроэлектростанцыр, зи лэжьыгъэр щІэрыщІэу зэтрауху хэкыну консерв заводыр, Ташлы-Тала жылагъуэм и Іэшэлъашэм къыщызэрагъэпэщыну зыгъэпсэхупІэр.

Куейм администрацэм я Іуэху еплъыкІэхэмкІэ щызэхуэжащ Къэбэрдей-Балъкъэрым унафэщІ кадрэр гъэхьэзырыныгъэмкІэ и щІыналъэ комиссэм жэуап зыхь и секретарь Щоджэн Заирэт, зэгухьэныгъэм и правленэм и унафэщІ, «Альп» АВПП-м (Президент программэм тету еджахэм я ассоциацэ) и президент Щад Залинэ, СІZ Мэзкуу проект бюром и нэхъыжь Богданов Владимир, обществэм и эксперт Сучковэ Аннэ, апхуэдэу Кавказ Ищхьэрэ зэгухьэныгъэм и активымрэ жэрдэмщІакІуэ гупхэм щыщхэмрэ.

Щоджэн Заирэт къигъэльэгъуащ Кавказ Ищхьэрэ щІыналъэм и пщІэр къэІэтыным, и цІэфІ жегъэІэным теухуа лэжьыгъэм мыхьэнэщхуэ зэриІэр, а программэм тету еджахэм я Іуэхум хуэфащэ хэлъхьэныгъэ зэрыкъуащІыкІырыр.

Осетие Ищхьэрэ-Алание республикэм щекІуэкІа конференцым щагъэбелджылащ президент программэм тету ирагъэджа унафэщІ кадрхэм я зэфІэкІыр нэхъыфІу къэгъэсэбэпыным теухуа Іуэхугъуэм и етІуанэ Іыхьэм Лэскэн районыр зэрыхэтыну щІыкІэр.

ГУІЭТЫЖ Залинэ.

● Гъэмахуэ зыгъэпсэхугъуэ

Сабий 300-м щІигъу

Май щыналъэм щыІэ «Казачок» лагерым гъэмахуэ зыгъэпсэхугъуэ лъэхъэнэр къыщыгъэІуахащ. Абы теухуа гуфІэгъуэ зэхуэс щекІуэкІащ лагерым и утышхуэм.

ЩІЫПІЭ пресс-Іуэхущіапіэм и лэжьакІуэ Юрченкэ Наталье хьыбар къызэрыдигъэщІамкІэ, лагерым зыгъэпсэхуакІуэ къэкІуа сабийхэм я дэрэжагъуэр даІэтыну абыхэм кьахуебгъэчат щІыпІэ администрацэм и Іэтащхьэм и къуэдзэ Полненкэ Ольгэ, Котляревскэ станицэм и администрацэм и Іэтащхьэ Люкин Сергей, абы щызэхэт «Красная нива» мэкъуэмэш Іуэхущіапіэм и тхьэмадэ Шульга Пётр.

- Жылэм и унафэщІхэм фІыщІэ ин фхуэдощ «Казачок» гъэмахуэ лагерыр сабийхэм я зыгъэпсэхугъуэ лъэхъэнэм къызыхуэтынщэу зэрыхуэзгъэхьэзырам папщІэ, - кьыхигъащІ Полненкэ и псальэм. - Лагерым къекІуэІа щыкІуэм сохьэхьэу мыбы щывгъакІуэ дэтхэнэ махуэри Іуэху купщІафІэхэмкІэ, хьэлэмэтхэмкІэ гъэнщІауэ щытыну, фи нэгу зиужьауэ, фи узынщагъэм хэхуауэ унэхэм фекІуэлІажьыну.

Лагерыр зыхуей хуэгъэзэжьыным лэжьыгъэшхуэ ирахьэлІащ щІыпІэ администрацэм, «Красная нива» колхозым я лэжьакІуэхэм. Зэпэщ ящІащ псы зрикІуэ бжьамийхэр, псы ефапІэ щыкІуэхэр пщІантІэм щаухащ. Сабий лагерым хиубыдэ щыпІэри къэнжалкІэ кьахухьащ. Сабийхэр махуэм хуэзэу тхуэнейрэ ягъэшхэщ. Абыхэм я щынагъуэншагъэри къызэгъэпэщащ. Нэхъыщхьэраци, щыкІуэхэм ядэлажьэнущ зи Іэщіагъэм хуэІэижь гъэсакІуэхэр, гупхэм я пашэхэр.

«Казачок» лагерыр къызэрызэІухакъм и щыхьыкІэ сабийхэм концертышхуэ хуагъэхьэзыращ щыналъэм и творческэ гупхэм. Абыхэм кьахуебгъэгъащ «Урысей-Щэнхабзэмкіэ унэм и лэжьакІуэхэр. Абыхэм уэрэдхэр жаІащ, лъэпкъ кьафэ зэмылІэужьыгъуэхэр ягъэзэщІащ.

Иджыпсту лагерым щыІэщ Котляревскэ, Александровскэ станицэхэм, Май къалэм щыщ щыкІуэхэр. Гъэмахуэ мазищым кьрифыбгъуэ «Казачок»-м зыщагъэпсэхунущ сабий 300 щигъуи.

КЪАРДЭН Маритэ.

● УФСБ-м къет

Мылъкум итхьэкъуахэр

Урысей Федерацэм и ФСБ-м и Управленэу КъБР-м щыІэм и лэжьакІуэхэм Бахьсэн къалэм анэ капиталым теухуауэ хабзэр къыщызэпаудауэ къыщІагъэщащ: сертификатхэмрэ ахъшэ пособиерэ хабзэнщагъэкІэ зыІэрагъэхьауэ щІыпІэм щыпсэу гуэрхэр яубыдащ.

КъБР-м щыІэ УФСБ-м и лэжьакІуэхэм кьалъыхъуэныгъэхэр щрагъэкІуэкІым зэраубзыхуамкІэ, Бахьсэн къалэм щыпсэу, илъэс 28-рэ зи ныбжь цІыхубзитІым етІуанэ сабийхэр кьаалъхуа хуэдэу дэфтэр нэпцІхэр Пенсэ фондым и къудамэу КъБР-м щыІэм яхьри, дэтхэнэми сом мин 365-м хуэзэ сертификатхэр зыІэрагъэхьащ. КьищынэмыщІауэ, абыхэм мазэ кьэс ираташ сабийр зэрызэрахьэм папщІэ пособиер икІи дэтхэнэми сом мин 65-рэ Іэрыхьащ.

УФСБ-м и лэжьакІуэхэм гъэпщІагъэр сэтей къащІри, анэ капиталыр ахъшэр кьагъэсэбэпыну цІыхубзхэм кьайхъуІакъым. Ахъшэр абыхэм я счетым нэсакъым.

КьызэрыщІэкІамкІэ, щІыпІэм щыпсэу цІыхубзхэм кьэрал мылъку зыІэрагъэхьэн мурадкІэ, тхьылъхэр КИФЩІ-м и щІыналъэхэм ящІщ зым и ЗАГС Іуэхущіапіэм кьыщыІахащ. Мыбдежьым кьыщагъэсэбэпащ, сабийхэр медицинэ Іуэхущіапіэр мыхъуу, нэгъуэщІ щІыпІэ «къызэрыщалъхуар», икІи абы щыхьэт текІуэ, дэфтэрэм Іэ щІэзыдза я цІыхуитхэр.

Следственнэ органхэм Іуэхур зэхэгъэкІым щІадза нэужь, анэ щІыІупсэм загъэпщІуат, арщхьэкІэ мыгувэу Ставрополь крайм щаубыдащ. Хабзэхъумэ ІэнатІэхэм абыхэм ятеухуа уголовнэ Іуэху къаІэтащ.

Урысей ФСБ-м и управленэу КъБР-м щыІэм и пресс-Іуэхущіапіэ.

● Узэкъуэтмэ - улъэщщ

Сирием щыщ ди къуэшхэм дадэвгъэІэпыкъу!

«Псори дызыхьыхьэнщи, ди лъэпкъэгъуэхэм дадэІэпыкъунщІ» къыхуеджэныгъэм щІэту мэкъуауэгъуэм и 29-м сыхьэт 11-м Къэрал концерт гъэлъэгъуапІэм щекІуэкІынущ Дунейпсо Адыгэ Хасэм и жэрдэмкІэ зэхуагъэс Дунейпсо адыгэ зэІущІэшхуэр. Ар зытеухуауэ щытынур иджыпсту зауэм и лыгъэм хэт Сирием щыпсэу ди лъэпкъэгъухэм, абы къикІыжу адэжь хэкум къэкІуэжыфахэм я Іуэху зыІутырщ.

Дунейпсо адыгэ зэхыхьэшхуэм кърагъэблэгъащ ООН-м, ЮНЕСКО-м, Узынщагъэр хъумэнымкІэ дунейпсо зэгухьэныгъэм, УФ-м и Федеральнэ Зэхуэсым ФедерацэмкІэ и Советым хэтхэр, Къэрал Думэм и депутатхэр, УФ-м и Президентым и Администрацэм щыщхэр, апхуэдэу Тыркум, Иорданием, Израиилым, Сирием, Германием, Великобританием, Голландием, Франджым, США-м, нэгъуэщІ къэрал зыбжанэми я лЫкІуэхэр.

ДАХ-м я къызэрилъытэмкІэ, оппозицэм иубыда къуажэхэмрэ куейхэмрэ ябгынэу Дамаск Іэпхъуа адыгэ унагъуэхэм я бжыгъэр мини 4-м ноблагъэ. Абыхэм зэрахуэзэфІэкІкІэ зыщІаГьакъуэ а къэралым и къалащхьэм дэс ди лъэпкъэгъухэм. Апхуэдэу щыт пэтми, щтапІэ ихьэжахэм я Іуэхур икъукІэ хьэлъэщ.

Иджыпсту абыхэм дэІэпыкъуныгъэ гуэр иратын папщІэ кхъухьлъатэ зыбжанэ Дамаск ягъэкІуэфын хуейщ. Ар къызэгъэпэщынымкІэ, пыуыкІауэ зыхуеину мылъкумкІэ зэІущІэм щызэчэнджэщынущ.

ЗэІущІэр щекІуэкІыну махуэм Налшык дэт Къэрал концерт гъэлъэгъуапІэм и гупэм деж къыщызэрагъэпэщынущ Сирием щыщ ди лъэпкъэгъухэм ядэІэпыкъуным теухуа телемарафон. Гуэвэгъуэ хэхуа адыгэхэм зыгуэркІэ защІэзыгъэкъуэфыну псори ДАХ-м кьыхуреджэ тумэни 10 нэхъ мыхъуми мы Іуэхум хилъхьэну.

Ахъшэр мы мы кьыкІэлъыкІуэ счетми ифлъхьэ хъунущ:

ИНН 0711040610/ КПП 072101001
Расчетный счет 40703810060330000227
БИК 0407026660
Корсчет 30101810600000000660
В Кабардино-Балкарском ОСБ №8631, КБР, г. Нальчик, ул. Пушкина/Кешокова, 33-А/72

● Псы Іуэху

Мыбэлэрыгъыу йолэжь

«Къэббалькъмелиоводхоз» Іуэхущіапіэм и Тэрч район къудамэм мы гъэмахуэ лъэхъэнэм бэлэрыгъыпІэ иІэкъым.

КИЛОМЕТР 200-м нэблагъэ зи кІыхьагъ, псы зэрыщІагъэльадэ кІэнауэхэмрэ гидротехникэ ухуэныгъэу 80-м щІигъурэ зыхуей хуэзэу гъэ псом зэрихьэну абы и кьалэнщ. Ар тыншкъым, абыхэм ящыщ куэдыр жьы зэрыхьуар къэпльытэмэ.

2013 гъэм зэрыщІидзэрэ километм 4 зыхуей хуагъэзащ, мэкъуауэгъуэм иджыри километр 1,5-м пшахьуэр кьыдагъэкъэбзыкІыну кьапэщылъ лэжьыгъэхэм я Іыхьэ щанэм щІигъур яухын хуейщ гъэмахуэм.

Іуэхущіапіэм и Іэтащхьэ Уэрэсей Заурбэч кьызэрыхигъэщамкІэ, дяпэкІэ «Тэрчводхозым» и унафэм щІэтущ щІыр кьэзыгъэзэбэпхэм псыр зэрыхуэутІыпщынур. Абы и фІыгъэкІэ ар зэгъэзэхуа хьунущ, пІалъэ пыухыкІам тету псы щІэзыгъэльадэхэми яІэрыхьэнущ.

ШЭРЭДЖ Дисэ.

●Спартакиадэ

Шахмат, шашкэ, псы есын

Шахматист нэхъыщІхэр КъБР-м и Іэтащхьэм и Администрацэм и лэжьакІуэхэрщ, Спортымрэ туризмэмкІэ министерствэм и лыкІуэхэр псы есыным щытокІуэ.

КъБР-м и министерствэхэмрэ ведомствэхэмрэ я лэжьакІуэхэм я спартакиадэ илъэс къэс кьыхэгъэпэщ. Къэбэрдей-Балъкъэрым и Хабзэубыху орган нэхъыщхьэ илъэс 75-рэ зэрырикъум и щІыхькІэ екІуэкІа зэпеуэм щытекІуахэмрэ екъулІэныгъэ зыІэрызыгъэхьахэмрэ мэкъуауэгъуэм и 29-м Налшык щагъэхъэпІэнущ.

Зэхьэзэхуэкэр мэкъуауэгъуэм и 10-м зэхаублащ. Абы щыху 300-м щІигъу кьызэщІеубыдэ. Къэрал кьулыкъущІэхэр спорт лІэужьыгъуи 8-м я къару щепльыжьынущ.

Шахмат, шашкэ, псы есын лІэужьыгъуэхэмкІэ зэпеуэм кьрикІуахэр зэхалъхьэкащ. ШахматымкІэ командэ зэпеуэм бжьыпэр щаубыдащ КъБР-м и Іэтащхьэм и Администрацэм и лЫкІуэхэм, Промышленностымрэ сатуМкІэ министерствэм и командэм етІуанэ увыпІэр кьинащ, Лэжьыгъэмрэ социальнэ зыужьыныгъэмкІэ министерствэм и гупыр - ещанэщ.

Шашкэ зэпеуэм Хъущт Ириндэ (КъБР-м ЩІыуэпсым и хъугьуэфІыгъуэхэмрэ экологиемкІэ и министерствэ) бжьыпэр иубыдащ, Кьудей Земфирэ (КъБР-м Узынщагъэр хъумэнымрэ курортхэмкІэ и министерствэ) етІуанэ увыпІэр кьинащ, Щоджэн Лианэ (Экономикэ зыужьыныгъэмкІэ министерствэ) ещанэ хъущ.

Псы есынымкІэ зэпеуэм командэ 12, дэтхэнэми цІыхухъунтІрэ зы цІыхубзрэ, хэтащ. Спортымрэ туризмэмкІэ министерствэм и гуп кьыхэхам пашэныгъэр кьинащ. Етіуанэ, ещанэ увыпІэхэр зэдагуэшащ Экономикэ зыужьыныгъэмкІэ, Ухуэныгъэмрэ архитектурэмкІэ министерствэхэм я лЫкІуэхэм.

Цыхухъухэм я деж щхьэзакъуэ зэхьэзэхуэм бжьыпэр щиубыдащ Водопьянов Александр (КъБР-м Егъэджэныгъэмрэ щЭныгъэмкІэ и министерствэ), Советкин Максим (Экономикэ зыужьыныгъэмкІэ министерствэ) етІуанэ, Кьуэщцысокъуэ Залым (КъБР-м и Іэтащхьэм и Администрацэ) ещанэ увыпІэхэр ялытащ. Цыхубзхэм я деж текІуэныгъэр щызыІэригъэхьащ Кьер Іэсият (КъБР-м и Іэтащхьэм и Администрацэ), Морозовэ Светланэ (Спортымрэ туризмэмкІэ министерствэ) етІуанэ увыпІэр кьинащ, Мироненкэ Бэллэ (Ухуэныгъэмрэ архитектурэмкІэ министерствэ) ещанэ хъущ.

Мы зэманым футболымрэ атлетикэ псынщІэмкІэ зэхьэзэхуэхэр ЮкІуэкІ. Спартакиадэм и кІэухыу кІапсэ зэпекъунымкІэ зэпеуэнущ.

КъБР-м Спортымрэ туризмэмкІэ и министерствэм и пресс-Іуэхущіапіэ.

КъБР-м ЦІыхубз хъыбарегъащІэ ІуэхущіапіэхэмкІэ, жылагъуэ, дин зэгухьэныгъэхэмкІэ и министерствэм, КъБР-м и Журналистхэм я союзым, «Къэбэрдей-Балъкъэр» телекомпание» къэрал щэнхабзэ Іуэхущіапіэм, «НОТР-Налшык» телерадиокомпанием, «Къэбэрдей-Балъкъэр» программхэр къэзыт телерадио компаниием, «Адыгэ псальэ», «Кабардино-Балкарская правда», «Заман», «Советская молодежь», «Горянка» газетхэм я редакцэхэм я лэжьакІуэхэм гущІыхьэ ящыхьащ журналистикэм и ветеран, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щэнхабзэмкІэ щІыхь зиІэ и лэжьакІуэ **Емуз Гъузер Лэкьумэн и къуэр** зэрыІар икІи абы и Іыхьлъхэмрэ и благъэхэмрэ яхуогузавэ.

КъБР-м Егъэджэныгъэмрэ щЭныгъэмкІэ и министерствэр, Дунейпсо Адыгэ Хасэр, Къэбэрдей Адыгэ Хасэр, КъБКъУ-м Егъэджэныгъэм и лэжьакІуэхэм я щЭныгъэм хэгъэхьэныгъэмкІэ и институтым и унафэщІ **Емуз Нинэ Гъузер и пхъум** хуогузавэ абы и адэ **Емуз Гъузер Лэкьумэн и къуэр** дунейм зэрехьжам къыхэкІыу.

ЗэгурыІуэныгъэ щхьэпэ

Іуащхьэмахуэ дыдэпэрэ Касийр гъуэнэгу зэхуохьу. Дагъыстэным лъэпкъ политикэмкІэ и министр Гасанов Алексей зи пашэ лЫкІуэ гуп Налшык щыІащ. Абы къарикІуащ КъБР-м Спортымрэ туризмэмкІэ и министерствэмрэ Дагъыстэным туризмэмкІэ и комитетымрэ зэрызэдэлажьэнум, я зэныбжьныгъэм теухуауэ зэращІылІа зэгурыІуэныгъэр.

ДЭФТЭРЫМ Іэ щІадзащ КъБР-м спортымрэ туризмэмкІэ и министр АфІэунэ Асльэнрэ Дагъыстэным туризмэмкІэ и комитетым и унафэщІ Исаев Магомедрэ. ЗэгурыІуэныгъэм и мурад нэхъыщхьэщ республикэхэм туризмэр щегъэфІэкІуэныр, абы и лъэныкъуэкІэ щІыналъэитІым яку дэлъ зэныбжьэгъугъэм нэхьри зегъэубгъуныр. АфІэунэ Асльэн а зэпыщІэныгъэм зегъэужьыным Къэбэрдей-Балъкъэрыр зэрыкуэхьэзырыр, Каспий и Іуфэм зыщыгъэпсэхуным ди республикэм и щІыхуэхэр дегъэхьэхымыкІэ яхуэзфІэкІ псори зэралажьынур кьыхигъэщащ.

«Ди зэхуаку дэлъа хабзэ дахэхэр, гуапэхэр къэгъэщІэрэщІэжьынымкІэ мы зэгурыІуэныгъэр лъэбакъуэ щхьэпэщ», - жиІащ Дагъыстэным лъэпкъ политикэмкІэ и министр Гасанов Алексей.

ГЪЭУНЭ Светланэ.

Мэзыхьэ Борис

Сэ сщIа псор жыIэжмэ

(ЕкIэщIауэ Тlорэ и хъыбархэм щыщ)

Шыдыгъу

- Ей, шыдыгъу жыхуаIэр игъащIэм адыгъэм кыддекIуэкI Іуэхущ, си къуэш. Тхьэм адыгэ кыиэзыригъэщIрэ, уэлэхьи, адыгэ шыдыгъуи щыIэм, - жиIэрт лъэныкъуэкIэ еба щэнтжьеижьым зыщрагъэпсыгъэ кIыу дэшхуей дэшхуей щIэс Тlорэ, и щхьэ джафэм и Іэбзлагъышхэгъэ иригъажэу. Хьы нэрыпэ зэву нэкIум теубгъуэ зэпкъэхмэ нащхъэу щIыдфIтIыжы зыщIэпщIа жьэгу жыжьэ къыщIэщыжа дэпу къыхэлыдыкIырт, а жиIэм абы гукъыдэж кыиэзэриритыр хьэкъ пщищIу. Тlорэ и хъыбархэр зэ зэхэзымыха псэлъэхъу. Ауэ ар мыхъуж пэтми, хэти дапщэщи фIэгъэщIэгъуэну едаIуэрт и ныбжь емылытагъэу ноби жьы зыщIэт лIыжь къуэгъу щыкIум. Сыт хуэдэ хъыбархэм дапщэрэ къыгримыгъэзамэ, Тlорэ зэм зэрыжиIам теткъым, дапщэщи щIэ гуэр и гукъэкIыжым кхыхохьэ. Арагъэнт гъэщIэгъуэн ящыIэщIри. - Нытlэ, зэгуэр, - жиIэрт Тlорэ, хьилагъэ гуэрхэр хэпъу и нэр щIнукъэанщIэу, - зы кIаХэ, зы бжьэдыгъу, зы къэбрдей езы Тхъэшхуэм еупщIат, жи: «Ярэби, сытым дыкъыхузбгъэщIа, ди Іуэху дауэ хъуну, дауэ дыпсэуну?» жари. «Кlахэм уи дунейр моращ-мыращ, бжьэдыгъуэм зи Іуэху зепхуэнур мыращ, къэбэрдейр ушыдыгъунущ - ар фи натIэ истхащ», - жиIащ Тхьэшхуэм. Апхуэдэуи дыкъекIуэкIам, уэлэхьи. Едаiуэт таурыхъ-псысэ хуэдэхэм - хэт, зеиуэлащIэ, Тэнкъэ майуэрэ хакIуапщIэ кьреху, Индыл зэпрокIри хъуэ кьегъэкIуаэсэ, сэ сщIэ мыгъуэрэ, дэнэкIэ имыгъэзами, е зы хакIуапщIэ, е мэл гуартэ япэ ипту кьокIуэж. Кьихужмэ и щхьэ къынугъанэрэ - зеиплъэхэм, фызабэм ятрегъашэ. Зыгуэр и джэдэщ щIэпщхьэу адакъэр лъэуейм кьезыльэфэхэр хьэмэрэ Іуэм жэмыжь кьиэшыар дыгъуэрабзщ, ауэ щыбэ гуартэ кьэзакъуу зыгуэшар Іэпашхэльэпашхэтэкъым - аIэ! - адыгэлIт, лIы хахуэт! Сlют-тlэ уи гугъэр? - Тlорэ и напщIэ къуийр хешри, и дэIуэгъуэ и нэгум и фIэщу ioплъэ, мы жеIаХэр зыхищIыкIуэ пlэрэ мыбы, жиIэм ещхьу. Гупсэхуу кьедаIуэу ильагъмэ, арэзы хъуауэ и псалъэм пещэ: - аращ, си кьуэщ, - жи, и псэлъэгър, и кьуэр хъэгъэнауэ, и кьуэрылъхум и ныбжьыр щрети, - шыдигъуэм гу кIуэщIылъхи хуейт. Зигу зыфIэкIуэдар шыдыгъу хьунутэкъым, уэлэхьи кхэзым, мыхьэнрэ, зыгуэрхэр мыгъэм жиIэжу зэхэсхауэ мыр.

Еуэри, зэгуэр ліитI и гъусэу кIуахэт зыш бэлыхь кьагъэкIуэхэзмэ. Ящыпэкъэт? Іэджэ щIауэ ещанкIуэхэрт, арщхьэкIэ зы кьарапщIэр пхъуантэм дэтым хуэдэу яхьумэрт, жэщи махуи я нэ трамыгъэжIыу. Сытми, ныщхьэбэ нэхъ зэкъуэхуэ хьунщ щыжаIэм зрагъэхьэлIэри, кIуаэхэщ Къуэшыркъуей. ЯщIэрт шыр зейр нэчыхьхытэ гуэрым зэрыхэсыр. Ар хэс щхьэпэ, я хьэ пагрижьыр нэчыхьхытэкъым яшэнт? Я щIалэ нэхъыжьрэ унэм имыкIауэ ист. Сытми, кIуэхэрэ, уэлэхьи, я хьэжьми зыкьрамыгъэщIа, уи щхьэм хуэдиз хьунт Іункlыбзэ кьэбрей, цырхъ ирамыгъэщIу Іуахамэ, ауэ щхьи хуикъмыщIу кьэнэнт, моуэ и щIыфхэхэр иутхытхэу пIейтей щIыхъм, телъэщIыхьуэрэ, уэлэхьи хьэжьм, арэ тратъэсабгъэ, тlкъэ сIуэни, упщIэ вакъыплIри лъатIэгъакIэ, ауэ кьыщIашынкIэ Іэмал ягъуэтыкъым - щэщыр я унэм пытщ, унэмрэ щэщымрэ я кум щхьэгубжэ хэльщи, пэшым кьыщIидз уэздыгъэ нэхур, уэлэхьи, щэщым кьыщIопсмэ. Уплъэмэ, пэшым щIэсым ящIэр уольагъу. Сыт я Іэмал? «Щитl жамыIэу лIитIыр зоплъыжк. Нэкlэ зочыщIыкъ. Абдеж си адэшхэм игу кьокI: дэ тлъагъу щхьэкIэ езым дыкъалъагъун хуейкъым. Хьэрыфинэм кьыпидз нурым мыбы щIэхъ кIыфIыр хуэгъэгкIуну? Уэлэхьи, хуэмыгъэкIун, щхьэгубжэм укъыдэплъмэ, щIыкIуэ фIыщIэ Іупхьуэ фIэкIа умыщIэу щытын хуейм. Арати, и гъусэм Іэпэтэрэм зы хуещIри, си адэшхэуэр хуэму, сакъыщ, щабэу, уэлэхьи хьэзим, и джэдыгу фIыщIэ щыгъымкIэ щхьэгубжэ абджьам зрекъуэзыIэм. Абы щыгъуэ халъхьэр иджы хуэдэу щхьэгубжэ интэжьым, арэ щыIн зэпэжькт. Шыр кьыщIашащ кьамыщIэу, арщхьэкIэ ди адэшхуэм и Іэпкъльэпкъыр зэщIэдиуэу Іэджэрэ щытауэ жиIэжырт, апхуэдизкIэ щIапIэ ихуати. Лыгт уи гуГъэр? ЗыгуэркIэ гу кьыльатэу къеуэрэ кьытрагъэбэгамэ, хэтыт бгъэкьэуэнэнхур... Ар щIыкьыгъэращи, шыдигъум гушхуэ иуэсщIыльын хуейт уи щхьэхуэм хуэдэу. Іэмалрэ хьилагъэ яхэлт, сыт бэIутIэIу хэмыхуами кьыиэкьыжьфхэу. Уи фIэщ мыкъуэу арэ уи щхьэр щIэбгъэджэгъэ? Мыдэ кIедаIуэ-тlэ сэ си адэм дэслъэгъуам.

Си адэр, сыхуэзэрэщIа, Захьлыхьыр арэзы кьыхуухьу, Іэщ и пIалъэ эщIэ, Іэщ кьызыдэхьу щIыхуу щытащ. Ауэ щыхьуэнэр зыхилхьэ щIапIэкъым. Зауэжьыр кьежьэу адыгэшым кIэмужьыр иратыху, гъэи-щIыи къущхьэхъум итащ. Шы и пIалъэ эщIщIм зэ зытепIа псэущхьэр игъэгъуэщэнукъым, илъэс дапщэ мыкIуами. Ар щIыкьысIэр иужькIэ кьэпщIэнщ. И адэм ещхь хьужкъуэ апхуэдэт ди адэри. Тхьэ сIуэни хамэ щIыпIэ кIуэсамэ, сымаджэ щIэхъуэжу апхуэдэтэмэ. АрщхьэкIэ кьиэхуар щищэр зззэмызэт, е итырт, е лъыхьуэурэ зейр зыкъэхъанмэ, и табыкIэ щIыкIэжьы щыIэпщIа жьэгу жьэм къыщIэщыжа дэпу кьыхэлыдыкIырт, а жиIэм абы гукъыдэж кьыззэриритыр хьэкъ пщищIу. Тlорэ и хъыбархэр зэ зэхэзымыха псэлъэхъу. Ауэ мыхъуж пэтми, хэти дапщэщи фIэгъэщIэгъуэну едаIуэрт и ныбжь емылытагъэу ноби жьы зыщIэт лIыжь къуэгъу щыкIум. Сыт хуэдэ хъыбархэм дапщэрэ кьыгримыгъэзамэ, Тlорэ зэм зэрыжиIам теткъым, дапщэщи щIэ гуэр и гукъэкIыжым кьыхохьэ. Арагъэнт гъэщIэгъуэн ящыIэщIри. - Нытlэ, зэгуэр, - жиIэрт Тlорэ, хьилагъэ гуэрхэр хэпъу и нэр щIнукъэанщIэу, - зы кIаХэ, зы бжьэдыгъу, зы кьэбрдей езы Тхъэшхуэм еупщIат, жи: «Ярэби, сытым дыкьыхузбгъэщIа, ди Іуэху дауэ хъуну, дауэ дыпсэуну?» жари. «Кlахэм уи дунейр моращ-мыращ, бжьэдыгъуэм зи Іуэху зепхуэнур мыращ, къэбэрдейр ушыдыгъунущ - ар фи натIэ истхащ», - жиIащ Тхьэшхуэм. Апхуэдэуи дыкьекIуэкIам, уэлэхьи. Едаiуэт таурыхъ-псысэ хуэдэхэм - хэт, зеиуэлащIэ, Тэнкъэ майуэрэ хакIуапщIэ кьреху, Индыл зэпрокIри хъуэ кьегъэкIуаэсэ, сэ сщIэ мыгъуэрэ, дэнэкIэ имыгъэзами, е зы хакIуапщIэ, е мэл гуартэ япэ ипту кьокIуэж. Кьихужмэ и щхьэ къынугъанэрэ - зеиплъэхэм, фызабэм ятрегъашэ. Зыгуэр и джэдэщ щIэпщхьэу адакъэр лъэуейм кьезыльэфэхэр хьэмэрэ Іуэм жэмыжь кьиэшыар дыгъуэрабзщ, ауэ щыбэ гуартэ кьэзакъуу зыгуэшар Іэпашхэльэпашхэтэкъым - аIэ! - адыгэлIт, лIы хахуэт! Сlют-тlэ уи гуГъэр? - Тlорэ и напщIэ къуийр хешри, и дэIуэгъуэ и нэгум и фIэщу ioплъэ, мы жеIаХэр зыхищIыкIуэ пlэрэ мыбы, жиIэм ещхьу. Гупсэхуу кьедаIуэу ильагъмэ, арэзы хъуауэ и псалъэм пещэ: - аращ, си кьуэщ, - жи, и псэлъэгър, и кьуэр хъэгъэнауэ, и кьуэрылъхум и ныбжьыр щрети, - шыдигъуэм гу кIуэщIылъхи хуейт. Зигу зыфIэкIуэдар шыдыгъу хьунутэкъым, уэлэхьи кхэзым, мыхьэнрэ, зыгуэрхэр мыгъэм жиIэжу зэхэсхауэ мыр.

Еуэри, зэгуэр ліитI и гъусэу кIуахэт зыш бэлыхь кьагъэкIуэхэзмэ. Ящыпэкъэт? Іэджэ щIауэ ещанкIуэхэрт, арщхьэкIэ зы кьарапщIэр пхъуантэм дэтым хуэдэу яхьумэрт, жэщи махуи я нэ трамыгъэжIыу. Сытми, ныщхьэбэ нэхъ зэкъуэхуэ хьунщ щыжаIэм зрагъэхьэлIэри, кIуаэхэщ Къуэшыркъуей. ЯщIэрт шыр зейр нэчыхьхытэ гуэрым зэрыхэсыр. Ар хэс щхьэпэ, я хьэ пагрижьыр нэчыхьхытэкъым яшэнт? Я щIалэ нэхъыжьрэ унэм имыкIауэ ист. Сытми, кIуэхэрэ, уэлэхьи, я хьэжьми зыкьрамыгъэщIа, уи щхьэм хуэдиз хьунт Іункlыбзэ кьэбрей, цырхъ ирамыгъэщIу Іуахамэ, ауэ щхьэм хуикъмыщIу кьэнэнт, моуэ и щIыфхэхэр иутхытхэу пIейтей щIыхъм, телъэщIыхьуэрэ, уэлэхьи хьэжьм, арэ тратъэсабгъэ, тlкъэ сIуэни, упщIэ вакъыплIри лъатIэгъакIэ, ауэ кьыщIашынкIэ Іэмал ягъуэтыкъым - щэщыр я унэм пытщ, унэмрэ щэщымрэ я кум щхьэгубжэ хэльщи, пэшым кьыщIидз уэздыгъэ нэхур, уэлэхьи, щэщым кьыщIопсмэ. Уплъэмэ, пэшым щIэсым ящIэр уольагъу. Сыт я Іэмал? «Щитl жамыIэу лIитIыр зоплъыжк. Нэкlэ зочыщIыкъ. Абдеж си адэшхэм игу кьокI: дэ тлъагъу щхьэкIэ езым дыкьалъагъун хуейкъым. Хьэрыфинэм кьыпидз нурым мыбы щIэхъ кIыфIыр хуэгъэгкIуну? Уэлэхьи, хуэмыгъэкIун, щхьэгубжэм укъыдэплъмэ, щIыкIуэ фIыщIэ Іупхьуэ фIэкIа умыщIэу щытын хуейм. Арати, и гъусэм Іэпэтэрэм зы хуещIри, си адэшхуэр хуэму, сакъыщ, щабэу, уэлэхьи хьэзим, и джэдыгу фIыщIэ щыгъымкIэ щхьэгубжэ абджьам зрекъуэзыIэм. Абы щыгъуэ халъхьэр иджы хуэдэу щхьэгубжэ интэжьым, арэ щыIн зэпэжькт. Шыр кьыщIашащ кьамыщIэу, арщхьэкIэ ди адэшхуэм и Іэпкъльэпкъыр зэщIэдиуэу Іэджэрэ щытауэ жиIэжырт, апхуэдизкIэ щIапIэ ихуати. Лыгт уи гуГъэр? ЗыгуэркIэ гу кьыльатэу къеуэрэ кьытрагъэбэгамэ, хэтыт бгъэкьэуэнэнхур... Ар щIыкьыгъэращи, шыдигъум гушхуэ иуэсщIыльын хуейт уи щхьэхуэм хуэдэу. Іэмалрэ хьилагъэ яхэлт, сыт бэIутIэIу хэмыхуами кьыиэкьыжьфхэу. Уи фIэщ мыкъуэ арэ уи щхьэр щIэбгъэджэгъэ? Мыдэ кIедаIуэ-тlэ сэ си адэм дэслъэгъуам.

Си адэр, сыхуэзэрэщIа, Захьлыхьыр арэзы кьыхуухьу, Іэщ и пIалъэ эщIэ, Іэщ кьызыдэхьу щIыхуу щытащ. Ауэ щыхьуэнэр зыхилхьэ щIапIэкъым. Зауэжьыр кьежьэу адыгэшым кIэмужьыр иратыху, гъэи-щIыи къущхьэхъум итащ. Шы и пIалъэ эщIщIм зэ зытепIа псэущхьэр игъэгъуэщэнукъым, илъэс дапщэ мыкIуами. Ар щIыкьысIэр иужькIэ кьэпщIэнщ. И адэм ещхь хьужкъуэ апхуэдэт ди адэри. Тхьэ сIуэни хамэ щIыпIэ кIуэсамэ, сымаджэ щIэхъуэжу апхуэдэтэмэ. АрщхьэкIэ кьиэхуар щищэр зззэмызэт, е итырт, е лъыхьуэурэ зейр зыкьэхъанмэ, и табыкIэ щIыкIэжьы щыIэпщIа жьэгу жьэм къыщIэщыжа дэпу кьыхэлыдыкIырт, а жиIэм абы гукъыдэж кьыззэриритыр хьэкъ пщищIу. Тlорэ и хъыбархэр зэ зэхэзымыха псэлъэхъу. Ауэ мыхъуж пэтми, хэти дапщэщи щIэ гуэр и гукъэкIыжым кьыхохьэ. Арагъэнт гъэщIэгъуэн ящыIэщIри. - Нытlэ, зэгуэр, - жиIэрт Тlорэ, хьилагъэ гуэрхэр хэпъу и нэр щIнукъэанщIэу, - зы кIаХэ, зы бжьэдыгъу, зы кьэбрдей езы Тхъэшхуэм еупщIат, жи: «Ярэби, сытым дыкьыхузбгъэщIа, ди Іуэху дауэ хъуну, дауэ дыпсэуну?» жари. «Кlахэм уи дунейр моращ-мыращ, бжьэдыгъуэм зи Іуэху зепхуэнур мыращ, къэбэрдейр ушыдыгъунущ - ар фи натIэ истхащ», - жиIащ Тхьэшхуэм. Апхуэдэуи дыкьекIуэкIам, уэлэхьи. Едаiуэт таурыхъ-псысэ хуэдэхэм - хэт, зеиуэлащIэ, Тэнкъэ майуэрэ хакIуапщIэ кьреху, Индыл зэпрокIри хъуэ кьегъэкIуаэсэ, сэ сщIэ мыгъуэрэ, дэнэкIэ имыгъэзами, е зы хакIуапщIэ, е мэл гуартэ япэ ипту кьокIуэж. Кьихужмэ и щхьэ къынугъанэрэ - зеиплъэхэм, фызабэм ятрегъашэ. Зыгуэр и джэдэщ щIэпщхьэу адакъэр лъэуейм кьезыльэфэхэр хьэмэрэ Іуэм жэмыжь кьиэшыар дыгъуэрабзщ, ауэ щыбэ гуартэ кьэзакъуу зыгуэшар Іэпашхэльэпашхэтэкъым - аIэ! - адыгэлIт, лIы хахуэт! Сlют-тlэ уи гуГъэр? - Тlорэ и напщIэ къуийр хешри, и дэIуэгъуэ и нэгум и фIэщу ioплъэ, мы жеIаХэр зыхищIыкIуэ пlэрэ мыбы, жиIэм ещхьу. Гупсэхуу кьедаIуэу ильагъмэ, арэзы хъуауэ и псалъэм пещэ: - аращ, си кьуэщ, - жи, и псэлъэгър, и кьуэр хъэгъэнауэ, и кьуэрылъхум и ныбжьыр щрети, - шыдигъуэм гу кIуэщIылъхи хуейт. Зигу зыфIэкIуэдар шыдыгъу хьунутэкъым, уэлэхьи кхэзым, мыхьэнрэ, зыгуэрхэр мыгъэм жиIэжу зэхэсхауэ мыр.

Ди адэм цыхуу кьыкIэлыкIуэн щыхьукIэ, езыр кьыдэджэхуинкIэ дящыщ гуэр дыбгъэдыхьэу иудэнкIэ Іэмал пIэтэкъым, «Литl эпсалъэр тхьэкIумэ лей хуейкъым», жиIэрти. Ар шыдигъу хабзэт! Цыхуитlым эддащIэ и эхуэдэщIэхумэ, ещанэм зэхихам зэкъуэхуэ хьунщ щыжаIэм. Сытми, а щыкьэщхьам и тlум зэжрагIэ Алыхьым фIэкIа зыщIэ щыIэкъым, ауэрэ, зыкьомкIфIрэ щыса нэужь, дящэм зыпэрыс выкъэмыкIыжу. Нэхъ зэгъэнэнэ, ди анэм еджащ:

- Уа, дызэдзэкъэн гуэр уи хьэзыр?

- Пластэпс тезгъэзуващ...

- Апщондэхуу дызэрызэзыуфрыун тхуэзыдэ. Тlорэ тъажи, Іуахамэ, ауэ щхьи кьимыщIу кьэнэнт, моуэ и щIыфхэхэр иутхытхэу пIейтей щIыхъм, телъэщIыхьуэрэ, уэлэхьи хьэжьм, арэ тратъэсабгъэ, тlкъэ сIуэни, упщIэ вакъыплIри лъатIэгъакIэ, ауэ кьыщIашынкIэ Іэмал ягъуэтыкъым - щэщыр я унэм пытщ, унэмрэ щэщымрэ я кум щхьэгубжэ хэльщи, пэшым кьыщIидз уэздыгъэ нэхур, уэлэхьи, щэщым кьыщIопсмэ. Уплъэмэ, пэшым щIэсым ящIэр уольагъу. Сыт я Іэмал? «Щитl жамыIэу лIитIыр зоплъыжк. Нэкlэ зочыщIыкъ. Абдеж си адэшхэм игу кьокI: дэ тлъагъу щхьэкIэ езым дыкьалъагъун хуейкъым. Хьэрыфинэм кьыпидз нурым мыбы щIэхъ кIыфIыр хуэгъэгкIуну? Уэлэхьи, хуэмыгъэкIун, щхьэгубжэм укъыдэплъмэ, щIыкIуэ фIыщIэ Іупхьуэ фIэкIа умыщIэу щытын хуейм. Арати, и гъусэм Іэпэтэрэм зы хуещIри, си адэшхуэр хуэму, сакъыщ, щабэу, уэлэхьи хьэзим, и джэдыгу фIыщIэ щыгъымкIэ щхьэгубжэ абджьам зрекъуэзыIэм. Абы щыгъуэ халъхьэр иджы хуэдэу щхьэгубжэ интэжьым, арэ щыIн зэпэжькт. Шыр кьыщIашащ кьамыщIэу, арщхьэкIэ ди адэшхуэм и Іэпкъльэпкъыр зэщIэдиуэу Іэджэрэ щытауэ жиIэжырт, апхуэдизкIэ щIапIэ ихуати. Лыгт уи гуГъэр? ЗыгуэркIэ гу кьыльатэу къеуэрэ кьытрагъэбэгамэ, хэтыт бгъэкьэуэнэнхур... Ар щIыкьыгъэращи, шыдигъум гушхуэ иуэсщIыльын хуейт уи щхьэхуэм хуэдэу. Іэмалрэ хьилагъэ яхэлт, сыт бэIутIэIу хэмыхуами кьыиэкьыжьфхэу. Уи фIэщ мыкъуэ арэ уи щхьэр щIэбгъэджэгъэ? Мыдэ кIедаIуэ-тlэ сэ си адэм дэслъэгъуам.

Си адэр, сыхуэзэрэщIа, Захьлыхьыр арэзы кьыхуухьу, Іэщ и пIалъэ эщIэ, Іэщ кьызыдэхьу щIыхуу щытащ. Ауэ щыхьуэнэр зыхилхьэ щIапIэкъым. Зауэжьыр кьежьэу адыгэшым кIэмужьыр иратыху, гъэи-щIыи къущхьэхъум итащ. Шы и пIалъэ эщIщIм зэ

пщэдджыжьым сыкьэщщыущIам ди пщIантIэкъым хьэщIэмрэ ди адэмрэ ялы мыцIыхуу гуэр я Іыгъсу, щыри зэрыхэгъапльэу.

- Щхьэу ди пщIантIэ дыхьэу а щыр кьыдэзэщIыкIэ кьэлъуакъым» жыIапати, Къэгъэзэж и кьуэ, уэлэхьи, щыдигъум хуэзэфIэкIыр щхьэдэщIэ зэдынэсыр щыщIэу Іуэм щIэ мэхъ-мэхъ!

- Вы Лім сэ хэзэлу жыхуаIэр мыраКъэ? - губжьи гуКъаним хэмылту жеIэ хэщэмэ, «щыр сфIэкIуэдами пхъужь дэгъуэ кьыхъэзудащ», - жиIэу егупсыс хьунт мащIэу щыпIуфIыкIкIэ. - ПIащIэкIам уиIэмылъыжкIэ кьыкI щыIэжьым - си адэр лIэри, сыхэкIыжащ, сянэ лIэри, сихьакъым, уэлэхьи, гу зыщIэмыжыса щыми сыкьелынмэ. Абы нэхъ дыщIэгъэзэн Азалыхьым кьымыткIэ.

- Умейр цхьэжжьым, тхьэ соIуэ, шы уциIэкIэ ядыгъункIи хьунмэ, эгр нэхъри уэр нэхъри нэхъ Іэкlуэлъакlуэ Іэджэ зэрыщIэр тlуми дощIэкIэ. Укlуэжу лъэужьыр епхужьэ-ну?

- Ар зыдыгъуфам лъужь кьигъэнэн уи гуГъэу ара?

- Уэлэхьи, арэ пэжмэ.

Сытми, Къэгъэзэж и кьуэм и ежьжьжьгъуэ хьууэ, и шым уанэ щыстрилъхьэжьым:

- Уа, си хьэщIэ, псомкIи дыззэгрыйуа хуэдэщ, ауэ уасэ жаIэу кьыттпаубдмэ сыт щIынэр? АбыкIэ псалъэ зэIыфхамэ арат, иужькIэ дримыззныкъуэжьыну.

- Сыт уасэ, - Інкун хьуат псэлъхьэр, пхъужьмэ уасэ щIатрэ, жиIэу зэрегупсысар зэIущIыу кьимыщIу.

Дарихьан и дэлъхуми и дамэ дриГъуеящ, жиIэнур имыщIэу. Тlуми зыгуэр щыкамыIэм, ди адэм зыгуэр игу кIуащ:

- Абы щыгъуэм мыпхуэдэу дощI: Дарихьан си деж щыщIэфышынуКъ, Іэщъхэубыдыпщ1эу, куэбжьэнэуэ - сыт фIыхуеймэ абы фIэфщ - сытми, зыш кьыззывот. Уи бом щIашарами содэ.

- Уэлэхьи, щхьэцнальэ хуэдизкIэ кьыззмыхьэлъэжьыу уэотмэ - кьэгъуэтыжьыф зэкъуэ, - псэлъэхъуэр абы щхьэкIэ зэрызихьлафэ щыIэтэжьым - зыфIадыгъуэр ядыгъуащ жиIэу игъащIэкIэ шым и лIыхъхэуКъэ екьэнэтэжьым, ар щIэзышам кьыиэжу кьуитыжьжьнутэжьым.

- Уэрэн уарэзы абыкIэ си гъунэгъу?

- Уэлэхьи, сыарэзым, - ари зыкIи хилъафэртэжьым, япэрауэ, псЪужь уасэ щIатырыкьым, етуанэрауэ, лъыхъум иш ядыгъуам ар сыткIэ щыгъуГъэт.

- Кьафщтэ фи Іэр! - ди адэм а тIум я Іэхэр еубыд, итIанэ зыгуэрыр щыфIэуауаным дежи и пыгуфыкIыкIэм ещхьу моуэ и нэхэр щIиукъуанцIэу, и Іупэр Іуэту иришэкIыуэрэ щыгъуэгъэ хадэм йохьэ, ди бэхъ щыбгаIыам кьыпищIыхьэ, гуэщ хуэдэу езым фIэкIа нэгъуэщIам зи бжэр Іуримыгъэхьм щIохьэри, кьафэм ещхьу, зи лъакъуэхэр лъагэу зыIэт, бгъыкIэ екIуэрэзыкI зы кьарэ щIыкIур бгъукIэ ириклуКIрэ шхэIур игъэнщIкIуу кьыщIеш.

КьарапщIэм щыIуплъэм Кьэгъэзэж и кьуэр мывэ сыну и пIэм ижьхьащ, псалъэ кьыхуэдэмышIеIуэ, ауэ и нитIыр кьыхутемычу зы машIи зыщIымыгугъыжа уанэш зэпэщIым тенауэ.

- Мыр дауэ... - икIэм-икIэжьым кьыдришеящ хьэщIэм.

- Ей, си къуэщ, щхьэщIтхьу нэхъыкIэ щыIэкъым, быдэу зыпхыгъэкI ар. «Шы къэтэкIуэсэнкIэ сэ кьыстекIуэн хэкум искъым. КъэзгъэкIуэсам изгъэсыкIыху ар сэ сIэщIэзыгъэкIын мы дуней теткъым, уэхьий хьурэ кьеувэхауэ щытми...». Ещхь мыр Шэчэр ящIэзэрпэщIам?

- Си жьэр кьэбдащ, афIэкIа псалъэ жысIэмэ сытхьэгъэпщI - си пыIэкур кьибудащ, ЛкIыIэщ, уэлэхьи, кьибудам. Сэ нэхъ Іэзэ куейм имыс си гуГъатI - мохьыа ар! И хьер ульагъу, ауэ алыхь уиIэмэ, мыр кьыззрыщIэпшар кьызжеIэ. Зэгъуэсу зыттIэщIри, пIэку диГъуэльхьащ, дауэ пхуэзэфIэна?

- ЗэрыкъуэзэфIэкIа щыкIэракъым Іуэхур, си хьэщIэ, зэрызсуэзэфIэкIаращ, - абы фIэкIа жримыIэу шыр гуэщым щIишэжащ, ухуеймэ, здэшэж, уарэзыжьэ, уасэм пэтIыгъэщ, жиIэри. Кьэгъэзэжми щыбэ щIыкIур Іихьыжьи имыдэу, пIалъэ зратри, дэкIыжащ. АрщхьэкIэ ди адэм шыр ди пIалъэсэм ящхьэ кьышIригъэкIакъым, пшапэр зыщхьэ хэуэу, Іэджэу щыгъу, кьущхьэхъу дэкIыжащ, «сэ щыдигъу хабзэр сощI» - идыгъужьмэ кьытримыгъэзэну си фIэщ зыщIыш щыIэжьмэ, ди адэм зыгуэр игъэщIэ.

Мис апхуэдэлIт ипэкIэ щыIар, армыхъумэ, мо Іэпашхэльэпашхэхэм яхуэдэтэжьым.

Сэри? Зэкэпхакъэ Зырамыку и уэрэздыр? «Сэ сщIа псор жысIэжмэ, мы лIыжь щхьэщIыхтхуэр схужаIэ...» Іэджи дгъэхьамэ, Іэджи тlъэгъуаэмэ.... Джэду и кьуэ дзыгъуащщ. Гущэм укьыиэребакъуэу шым уагъэщэсауэ шы Іуэху зумыхуэу кьэнэнт? Жэщ мащIэ шхалъэм сидэльу сымыIумIафэр сыгГыиу кьизмышIа! Ауэ пщIэм сыкьыщIрагъэпльат щыIэ кьыщIэжьажьэу. Сталиныр сыкьыщIэжьажьэ. Сталиныр лIэрп, дунейри тlэкIу кьэлэлауэ апхуэдэт. Трудэдэнмэ зыгуэрыр кьыпэкIуэу хуежьат, ауэ абы кьыпэкIуэм урипсэуфынт - щхьу-нахуэмэ зыгуэрхэр кьэдгъэхьэрычэтырт. Ди адэм и кIуэгъужьгъуэ щытахэми я нэIэ ттекIыртэжьым. АрщхьэкIэ, Іэпыдзлъэпыдзу, хьэихуу-бжэхуэщIу губгъуэм уиткIэ уи Іуэху дэкIыркъым. «Уи адэм хуэдэ Іэхьуэ-шыхьэу жьилэм дэсакъым, зыгуэрым ухуиущхэ хьунщ, Іэбгъэми шыми цыхьу дыхьуейщи, ящыкIуэ», - жыщIэжьажьэм, ди адэ мыгъуэм зэрихьа Іэпсльэпсаркъэныжь хуэдэхэр кьыкъуэсхьжри, сыгуфIэу шыхьэу кьущхьэхъьу сыдэжкIащ - кIэльхуоэ пырсиадетлъэр си гум кьиншыдыкIами арат! Кьущхьэхъу сыкIуэщ, шыр сыпэрыувэри, ди адэ мыгъуэм и пыхьэупшIэжэ кьысхуэшыпсыхъуащ, сызэрагъэщIынкъым. Іуэхьэ, Джыпахьстэнейщыхьуапэриблым си цыхугъэ гуэр зыдэмыс кьуажэ яхэмыта - ари сыт щыгъуэ уемыгъэщIэ? Іуэхьэ, мащIэ-мащIэрэ: губгъуэм игъэщыхьа Іэщ1эмыщIэ е шы хутыкIуа хуэдэ Іуэзмэ кьызаХлIэу, сэ кьыспэщIэхуаIамэ, схуэзрагъэкIуэкIыуэр губгъуэрыси жьэгъущIэси кьэзгъэзнэIуэсащ. Псом хуэмыдэу кIэмпIан схуэхьуат Джьалахьстэней щыщ зыткьом. Іуэху яхуиIэну ахэр нэхъ тегушхуэгъуэфIэт - укьагъэщIэнутэжькьым, кьоижьнутэкьым. Уэлэхьи, Джьалахьстэнейщыкьыхэриблым си цыхугъэ гуэр зыдэмыс кьуажэ яхэмыта - ари сыт щыгъуэ уемыгъэщIэ? Іуэхьэ, мащIэ-мащIэрэ: губгъуэм игъэщыхьа Іэщ1эмыщIэ е шы хутыкIуа хуэдэ Іуэзмэ защIэу. Я хабзэ гуэрхэри къэсщат. Псом хуэмыдэжу кIэльэеяэ сигу иригъыж хьуаХьуэрэ ефэжмэ, джьалахьстэнейщ кьыхуаIэрэ. Іуэхьэхьу уигу кьыбгъэдэжIыу жыпIащIэ: - Баурэзэ? Іуэхьэ сыкьыстекIащ, кIуэракъэ, сишрэ си уанэкIэ кьыздэбгъуэн щымыIэу сызэпэщу, уи шым нал щхьэкьыжьмэ Іэмэ. Сэ сIуэрэ сызджьмэ, кьыззэупщIакъым, апхуэдэу шу закъуэу сежьэу, махуэ-маХуитIкIэ сыкъэтрэ сымыIэгунэщI дыдэу сыкъекIуэлIэжрэ есэжатн. Хьэмыщэ зэдуаныIа щIыпIэм кьыщIэпэплъэрти, бгъуэгу дытеубащ, зеиз льапэ, зэзэкIуэу щымащIэ кьуэбжьу, псыхьуэ хуэдэхэр кьэхтыкIуэ. КьыщIыхьэ щIыпIэм, - жи Хьэмыщэ, - щыIэ, кьущхьэхъу уикIыпу Джьалахьстэнейр пхащIэ щыщ щыщ щыхьу лъабжьэкIэ яутэнущ.

НтIэ, еуэри, уэлбанэ махуэ гуэрым пщIыIэм сыщIэлът щIэнджэм Іэкъуэ кьафэу сызлъхьуэу, лэгъуп зэфIэздзэн сыщщхэхыу, кьуэ куум адрыщIкIэ жьыпсу пэртыкьым кьытес мэлыхьхуэхэм я бжэ сыкIуэни кьыиэзхьэлъэжьыу. Моуэ нэбэнэуэщу сызэдэщIлъым, «Бохьу апщий! Щ1эсIа мыбы?» - зыгуэр кьаджьэ зэхьзох. СыкьыщIэпхьэ Іутэчинт щIыкIэр, зэ щэху щыкIуэрэ кьуажэ щыбымкIэ декIуэкIри, жьилэм пIэуха кхъэ мывэ хьунэм зыдздгъэщхьэщтхъащ, тlэкIуи дыкьепэсэуауэ пIэрэ жьитIэу. Дыгъэри кьуэпкIэну зигъэхьэзыр кьудейт. Кхъэ Іэгъуэну гуэр дежь зыщIдгъэбыдэ пэтрэ, уэлэхьи, «Ясинфэ ди макъыр жьыбгъэкIуэну. Кьуаущыцэм дыпхьпIлъмэ, лIы гупышхуэ зэхэтщ, ефэндыр, и макъыр жьыбгъэкIэм Іуикьыукьыуикьэжу, уэлэхьи, еуэр сызжьэм. Арат иджьпсту нэхъ дзыхуэныкьэуэр, жьзоIэ сигуфIэ, насыпыр Алыхьым кьыдитащи, жэнэзыщIхэм зи ныбгэр уэ е зи щахэр кьызыщIыкъэ гуэр кьаХэкIкъым. Ар сигу кьыззэрыкIхарауэ, уэлэхьи, кьуаущыцэм кьыхопщри лIитI тlэмэжьжьжьу щоувыкI щыщыщ жоуэ жьзоIыкьыу.

- Тхъэмыщкlэ щыкIу, и насып къэкIуэгъэсам щIы фIы фIыцIэжьым кIуэжащ, - жеIэ зым. - Зэуэзэпсэт хьарыпир...

- Сыт нэхъ кьеузауэ жьыхуаIэр?

- Хьарзынэу нэху кьекIат, жаIэ, жэщ щIыхьэм, кьытеХуэрэ, ліащ.

- Сыту епIэщIэкIыу щIалъэ мыгъэр?

- Мо ди ефэндыми? Уэлэхьи, хьэдэр нэху кьебгъэкIыу имыдэну, гуэныхьщ, жи. Финар нэхуиКIэ щIыщIилъхьэ щыIэщ а пльагъмэ... Уи Іэли уи уэрэ жиIэрт, иукьуэдиящ... Хамэ жьлэ щыщ Іыхьлы КIапэдыгъуэ яIэтэкъымы льэпкъмэ захь

МЭЗЫХЬЭ Борис

Сэ сщІа псор жысІэжмэ

(ЕкІэщІауэ Тлоръ и хъыбархэм щыщ)

(КІэльыкІуэр. ПэщІэдзауэ 3-нэ нап.).

- Уалейкум сэлам, еблагъ.

- Уа, хъэмадэ, нобэ лІа гуэр щІэфлъкъэжат?

- НтІэ, мыгъуэ, Бидонэ и хъыджэбзэ щыкІум и жэнэзы щыІащ...

Абдежым сызэІыпэ-сызэІыкІыу къэхъуар жызоІэ. ЛІыжьри сызэпимыуду кыьзодалъэ. ИтІанэ «псори Аллахь Іэмырщ», жеІэри щІэжаІащ. Цыхьзб щІалэ щыгъуу кыьщІокІыжри, къыдогъэ ззэзэ. Цыхьзбэм зыкъищІэжатэкым, ауэ моуэ-щэ, куууэ бауэ хъуат, ззэзмызэ къыхэсІэжІыкІи. Фызым къызидихъ пІэинпхъэшхуэр хъарпыим иришэкІащ, къыдгъэтэджыжьа лІыжьыр лъапэрапэу зи куэбжэр зэІудза унагъуэм я дежь дэжеящ. Асыхьэтуи щІалэ зытхух къэсщ, я нэр къихууи, жаІи зыщІэупщІи щымыІэу, я шыпхъур драхьеижащ. Нэхьыжь гуэр яхэтти, дэри дызидишащ. Іуэхур з эрэкъуар жжетІэжкъуу дохутыр къыщэнтэкъэ - сытми, мастэ хаІуа, хущхъуэ жьэдагъэльэда, Іэнэ кьэтхуащтэ кьудеІуэ, зыгуэр къыщІыхьэри, - хъыджэбз щІыкІуэ зыкъыщІэжащ, иджыпступщІэ сымаджэщым яшэнщ, жиІэри, ди сІтолым щырибон шэтвэр къытригъэуваш.

Гуъэнэ кьежьар гуфІэгъуэ хъужаку я жэщ ныкъуэфІ хъуху дызэхэсащ, нтІэ ауэрэ щыгъсынт, арщхьэкІэ дыкьыщежьэжми къытпэувахэщ, фыльэсщ, апхуэдэу фыдутІыпщыжьнукъым, ныкъобэ фыкъытхъэ жари! Дэ дыкьыщежьар абыхъэм яжетІатэкъым, ауэ ди щІыр абыхъэм я фІэщ хъуаиу фэ ятеткъым. АрщхьэкІэ, уІэлІ-уудж жыІэ: щыгъэ щІэзупсэщ, фІыуэ сыкьыззэсэбауэри, махуэ гуэрым, уэлэхьи, Джылахьстэней сохмэ. Сиш щыкІыр кьафэу, бгъукІэ зэщІрилгъэхрэ льэсіарыкІуэ ящІрэ ящІуэ. Хьмыдзэ пэпльэрти, доуэри Кіапэдыгъуэ дыщопсыхьм, уэлэхьи, мащэм кьитхъжьа хъыджэбзым хуащІыжх тхьэльэлуфІдытыну. ПыжьыпІэ Іуэхуэ зэдыкьыщежьэнтэкъэ. Уэнкъуным и дзэр хъудырым Іуеуд - яІэтмэ, гъущІэу, ягъэувмэ, щІытэу кьафІэщІ япхъу щыкІури зэ хъэзгъэфащ, кьежьэжьмыІуэ хъуауэ ящхьэгъэ джащ! Сытмэ, дышъсыжауэ дыкьыдэжьыкьи пэтрэ бжэІуэ дэжгуэ дыхэхъьадэрэ, хъэдрыкъэ щІэмызэгъэ угъурсізэр Хьэмыщэ и шыпІІэм дэсу дыкьыщІэжьыкІуэ. Іуэхуэ кІыпэрыгъэ ялІ гуэрым щІыхуэ зытемыпІха жыхуаІэм ЗэкІэ щІащІауэ ярат, пэжьым уэшхыжьэ щІыкІыкьыкІ - емыкІу кьызомыгъэхь.

- Ди зэхуэдэ щэхуш, Бидонэ, - жызоІэ, - хьэдрыкъэ здэтхъыкІ щхуш мы уэхъэІэнчр-тІэ.

- Си адэу мы щІыр фІыщІэжьым щІэлъым и пащхьэ кхъуащхъэ сфІэту Алыхьым срихьэж, зыгуэркІэ сыкьэхашэу щытмэ, - жеІэри, Бидонэу пльатъум сиІэр къеубыд, тхъэ.

- НтІэ, - жызоІэ, - мы кІэкІэжэм КІапэдыгъуэр ялІ гуэрым щІыхунэ зытемыпІха жыхуаІэм ярат, пэжьым уэшхуэрІкІэ. Къэзбгъэдыгъуфын ар?

Бидонэ псалъэ жимыІэу пщІантІэм дэт гупым сахеІэжж, жоуэ кьыбжьэдэхумэ, дыкъэбгъэсыжауэ тхъэ сІуэнщ, и джэдыгъэжьынщ... Еи-и-и, а си сэрорэ ар, іІы гъэвэпхъыи и натІэ ильу ьхэдрыкъэ мащэм изэгъэнтІ? Ди анэ тхъэмыщІыкІэм ауэ сытми Ямалей фІищатэжьым. Іэджэжь си нэгу щІигъэкІащ абы, «Тэрч льэмэжьыжь мыгъуэр сыту псым тримыкрэ, джыдлъэстэней кьыджжэбз кьыезэпрамыщІофІ хуэдэу» жеІэзыгъэм ящыщІ ар, си гъунэгъу. Іэгъуміу кьызыхэмыІ щІэІэкъым, си гъунэгъужь? МылЭр лІы мэхъу, жи, уи Іэ-уи лъэ бгъэхьеІ закъэжу, кІэльхуоэлым укъуэлЫкІынукъым, укъуэмытхъыкІыщэнымн. Зэкъ кІэуэгъужэгъур си мащэми, уэлэхьэ-э, си льапсэкІэр Алыхьым уэзрельэІыгтэмэ: гуартэ кьепхуІлъмэ, тепльэн щыІэтэкъым. Дауи, цІыхур хьэфиз зэтемыхьуат, ауэ имыльаГупхъэр зымыльлагъур игъащІэм хэхьибІэ... Ауэрэ деиІуэльуэрэ унэкъІэщэм дыкьэтІысхьащ. Абыи удэкІуэтэнт... ПащІэр лІэуэ дунейр тІэкІу кьэлэда щхьэкІэ, куэд мыщІэу властым щІикьуэзэжьнтэкъэ. Алыхьым ещІэ пащІыуантІэр щІикъуэ-жьыну зигу къэкІар. Пэлнэмэчуэ мылиці лІы хьарзынэ гуэр діІатэ, жьлэм дашьжьнтэкъэ. Бригадир хуэдэу кьыІэхэт БжьакьэлІ и кхуэр и щхьэр ящІагъыу традзынтэкъэ, Іуэхуэм тКІийуэ убгъэдэтхьым жаІэу. Сытмэ, уэлэхьи, ди тІроцэр кьыдагъэухам. БжьыльэлІым и кьуэм дыхуэдзэлащхэтІи, ар зэрыщІщэ-налкъутыр кьыщытщІар Хьэшым кьыщытхъагъэкІуэ махуэращ. БжьыхьэлІ хуэдэу, щууэ уэрамкэм ирикІуэрэ нэрад зытыим ящыщІмкьым Хьэшым. Пщэдджьжьы нэмэзым, арксІар кьыІурыжу, модэ мо ди Іуащхьэжьым кьытеуыІэнти, хьэблэм уахэхъуэгъэзынэмэ, уахэтъэгъэзынэмэ кьеблагъэ! Абы кьыдмыантІэр уфІудзыжьІ И щхьэр щхьэ пыймыкъарэ жьыпІа? Дытхъэжьу тшэчрэт, зыгуэр зыкьызымыльэ мышэм дэстэкьым - хэт нартыкъу матэ, хэт гуэдз зэкІэ, гъэ сщІэ мы-гъуэрэ, зэкъуэхуауэ зрихьэлІа гуэр къэзымыгъэІэбжьэнар зи Іэр хуэкІэщым я закъуэт, уэлэхьи, укъратэпльынтэмэ а уэ пщІэм. Жэщ кІыфІу ирихьэлІэу и фІыгъэ ящІыгуэдая щыІам, уэлэхьи, Шхьэлплькъэпс льэмыкьым щедгъэлэлэхаи къэхъуам. Лы инатт - зэрыбгъэдыхэн щыІэтэкьым. Хьэблэм лІыуэ дэсым дя пльэкуэр кьыкъэшъудар хадин ильэда мо фызыжь щыкІу-ращ. Абы щыгъуэ фызыжь щыкІуа ар сытми?

НтІэ, и гъэ умыщІэу и кІэр ящІыхьри, жиІащ пасэрейм. Апхуэдэу сыкьекІуэкІыуэр, уэлэхьи, Хьэшыму пльагъум Іуэху сыкьекщІым. Тхъэ сІуэни, екІэ си уэкъ кьохьэм: «Шы-гъэпщ мэкъуауэ удэкІынщ, жи, хьэуэ яшІэрэ, а эдэтщІэм укъизгъэпльынщ», жи. Ар си щхьэм ихьауэ сызэрыхэпльэр КІапэдыгъухэ я пхъум ильагъунтэкъэ? «Сыт лІышхуэ бэрагъэгъуэ ущІепэзззэхыр? - кьызоупщІ пщыхьэщхьэм дыгъуэльыжкауэ си напІэ кьемыхьу сыздыхэльым. - Шыгъэпщ кьызэхуигъэщІар щІыхьхуэщ, зыкІи уигу ящІыгъэнэкъуэу дэкІ, - уи щыбгаръ мывэ чэщанэу бэдзщ, кьыбгурыІуэ? Бидзщ, - трекъуэзэ бидзэм, уэлэхьи. Ей, сиІ кьэщ, фызыр гум йохьэри, илъыр кьешІэри къоІкІыж, алейкІэ щубзащІыну упымыльэ. ПсэкІэ кьишІат си псэр зэрыгъур: Хьэшым цІыхубз къэдым я напІэ трихат. Уэлэхьи, бжэр пхъуэхьа фызабэр мэжэпІэ гуэри щыІэнмэ, ауэ зи щхьэ пщІэ хуээзщІыж ар и гупэ игъэгъуэльауэ, КъурІэным сытеІэбэурэ тхъэ сІуэнщ, ноби сиІэрІэ мыхьуу. Ауэ дыхьэджІыну щалъатрыкІэ, гурыщхъуэр дэнэ пхьынЭ! Сытмэ, пщэдджьжь шей дефа кьудейуэ, уэлэхьэ, КІапэдыгъуэ я пхъур и Іэр кІэпхъи щІагъэм щІэпъу си пащхьэ къуэзмэ, «уи уэщыщхуэр кьыІэт» жери. «Уи натІэм ибукІэну», согупсыс сигукІэ, унагъуэм укъыззэрихьэрэ пхъэ Іэплпэ уэзгъэжъгакъым», ауэ «Іым» жызмыІу сыщІокІ, пхъэ кьуатапІэм хэупца джьдзжьыр къыщІыхьэхьэрэ изот. Сіех, іоплпэр, игу иримыхьауэ и напщІэр хеш, ауэ зыри жиІэрэкьым, джьдзэ гъэфІэн зэрызиІэр ящІэпэтми. Арати, щІокІ. Щхьэгъубжэм сыдэплъмэ, джьдзр сабийм хуэдэу и бгъафэм щІэлъу гъуэгум зэпрокІри Былуэ ЗольадЭ. Мы гъуэгу мыгъуэм емыжьэнымэ зэрихуэр сыт жызоІэри, сэри сыкІэльожэ: Былу и фыдзэрэ абыгрэ зэхуилъат, сыкьэгуэзэвэнтжьэ? Гъэнэгъу закъуэ кьызэтІысылІам псальэмакъ яхилъхьэмэ, жысІэу си псэр дзапэкІэ сыІгъыу сыдыхьэмэ, уэлэхьи, си Былуэ пльагъум си джьдзжьыр елъым, уэхьпсыхьу мобым мывэшэрхьэр егъэжІэрахъуэмэ. Былуэ зэрыльэкІкІэ джьдзр шэрхьым трикъуэзу кьыісфІощІым. «ЛІо, - жи, - зэлІээфысым джьдэ дзагуэжьыр фІыгъыу кьыщІэжьжьыхьр? Сэ зызыкІуэщІэгъэпщІэуэ сыьлпщІ, фызым пщІантІэпсыр кьежэхьыу шэрхьыр егъэкІэрахъуэ. «ТІэкІу зегъэгъэпсэхуэ ныса-щІэм», - мэдыьэсыьх Былу. «Си ІэплІэр мэуэ, - здджьжьэ-гъэ-щІ. ИгъащІэкІэ ильынт - джьдэ тхъэмпэм и Іэр иригъажащ, и дзэм пэрыІэбэщ ебэр, уэлэхьи, пхъэ ирипкьутэн дэнэ кьэна, жьакІэ ирибгупс хьуитмэ, жиІэу кьыісхуиишэт, арщхьэкІэ нысащІэ жьхуаІар пхъуэри кьызэригъэтакъым. Фызым зыкьыпІыпхьыщІыкьыри, бжьыкьыбгъум деж хэт баЛиеЙ щынэ щІыбаГум бгъэщІ хьащ, «жьгъутх» жиІэу еуэри кьудамэм я нэхъ иныр, уэлэхьи, кьриупщІэкъм. «Мис - сльэгуэкъыьм жумыІэж, - и щхьэ щІыкІуэр хуищащІ Былу и фызэ кьыьхьам, - Льыр пщІэдей Шыьгъэпщ докІ, сі щхьхуб закъуэу уэнэ сыкъыщІонэ, гъунэгъуу фэр фІэкІа симыІэу губгъэм сисынщ - мор дэмысу си кхэбжэр ныІуэхьам балиеЙм и махуэр кьыхуэзэмыгъакІуэмэ, азаІахьым и нейр кьыісщІыхуэ!» Ар кьыдидзэ абыи, уэлэхьи, ущу кьекІуэжьыкъам, дыьэпльыкІ щыри пщІантІэжум дыкърнэгъри.

ПщІантІэм сыкьыщІыдыхьэжам джьдзжьыр пхъэкъутапІэм эзуплуэу хэлът, езыр жьыщІэу бжэІупэм Іутт. Джьдзэм сызэрепльыр щІилъагъум, кьысщІыдыхьэшхащ. «Абы и Іуэху ищІащ, зрегъэгъэпсэху иджы. Еплъыт мо уэрамым кьыщІэдзащ, си кьыбзэр ІэІэ - и щхьэ кьырикІуар зэрибзащІыр кьыззэрехьэлъэкІымрэ щхьэщІытхъэн зэрижьагъуэмрэ. Хьэуэ, Іэгъу, уэлэхьир хьэзимщ, си бгъэгущІалъэ зыгъэр и пащІ нитІыбгъэрами, нысащІэр кьыщІэзмыгъэгуфа мыщафэр кьыхуесщэхауэ щытамэ, тхъэ щытамэ. Фи фІэщ мыхьэмэ, мес, фещІ.

Ей, псэр зыфІщ, я нэхъ хуэмыхуу кьыпфІэщІми, зэкъуэхуа щхьхуКІэ, кьару кьыхелъхьэмэ. Бетэмал, си гуащІэ дэкІыу зы мазэ закъуэ нэхь мыхьэми, е щыхьэуэ пщІэ, е сщІэ мыгъэрэ, бгъэ зэрэ-ти зэнэтэкІэ тхъэ сІуэу, Шыгъэпщ е Кьущхьэхъу сыщІакІэщэрэт. Сытым хуэдэу цІыхур щыбгаэрэ абы, мыраемыс я бэлъхьэхъэ щхьэ фальэрэ иІэмэ, маэхъ псом мэжалэрэкьым, лІэун. Уэлэхьи, уэи кьемыуалІэ, гъэщІегъунхъэ ар? Хьэмэрэ пщыхьэщхьэ щыхьэкІэ, мафІэм жетІысхьэрэ ар. Сыт хуэдэ щІыбар щыжьаІэкІэ, уэлэхьи, уэр дыдэр нарт уохьури, щхьибгъ зыфІэт иныжьыр пхуэхэгъэн пфІощІым.

НтІэ, зи гугъу сщІы гъэм жьыхьауэхэм я Іуэхум хэшыІа щхьхьэ Іуэхуэ сыщІыгъ, мэкъу сеуэм, Іэнэ сщтэуэ. Апхуэдэу тхъэмахуитІ-щы кІуауэ, «си щыгъын эзэхьуэ кІынщ, сабэйхэм тІэкІу сакІэ-Іыплпльынщ» жиІэу ехьжа ди учетчик хуэдэр кьыдэжІыщ, пІитІаним кьуажэ хъыбаги кьытхъэдзышэри. Сэри хьыбгар зэІымкІэ кьысхуихьащ, сІэрІэ ІыІащ кьыуеІ, Іэрэ, фи деж пэлнэмочнэр кьыІуКІыжу сльэгъуащ. Сыт жысІэу сеупщІынт, Іэу? Ауэ, уэлэхьи, уэрэ щхьэм залэр зэуувэлІэн лы бзыгъэм ящІыгъуэ Іуимыкъуэ. ХьэщІэ диІащ, мэдыьэхъэ Хьэжьысуф, хьэІусыпэр зратхэр кьыдэжІуеят. Еуэ, мыпхъэу мымыВэу тетІысхьэпІэ кьэщІ. Уи адэм и бынщ си упщІэ пыІэжьыр тетІысхьэпІэ зэрысщІын, содыьхэщ сэри. Абдем Хьэжьысуф пщІэм щІохьэри, аркъэжь пэлэщтоф кьыщІех, хуэщІашхуэ щымыІэу Іум кьытхуірегъэхьуэ. Фадэ щымыгъуэнэ ІыІуэ, фІыуэ сыжьжэлІати, уэлэхьир хьэзымщ си укІытэ кІуэдакъым жысІэри, тебэм и зэхуэдитІыр езгъэзэрэкІуэхам, бжьэ щыкІуитІри щІегъэ пщІыгъэ хэлът. Учетчикым кьызжиІам и ужькІэ, уэ сІэзубыдыщ щІэлъэтэкъым. Си бгыр щІэскъуэзэри, шхуэІур субыдащ. Шыгъэпщ укьехьжьынщ гугъуькъым - кьыІпхуІэрэ щІэ зудэу, уэлэхьи, уІэзэпрапэу укърехьэхъым егъэзэхьыпгъуэм. Шыплпэм удэщІагъэ зэпрегъэу укърехьэхъым дыькъехьжащ, Іэхъуп1э бгъэ щІыгъэкъуэ. ИтІанэ зы цІахуІэм зездзри, шхуэІур хуит хуэсщІащ, зэран ухуэмыхьумэ, шым гъэгур кьегъуэтэжІ.

ЖэщыбгъыфІ хьауэу куэбжэм сыІухьэжащ. ШыгъэгъубжэІупэхэр и напІэ зэтедзауэ си гънэжь тІэкІур щытщІ кІыфІрэ кІыфІу. «Хэт ар!» щтэІэщтаблэу кьоІу гъунэгъу дИІащ, зэрэ ІыІащ и мыгъэрэм, нысащІэр кьыщІэзмыгъэгуфа мыщафэр кьыхуесщэхауэ щытамэ, тхъэ щытамэ. Фи фІэщ мыхьэмэ, мес, фещІ.

Ей, псэр зыфІщ, я нэхъ хуэмыхуу кьыпфІэщІми, зэкъуэхуа щхьхуКІэ, кьару кьыхелъхьэмэ. Бетэмал, си гуащІэ дэкІыу зы мазэ закъуэ нэхь мыхьэми, е щыхьэуэ пщІэ, е сщІэ мыгъэрэ, бгъэ зэрэ-ти зэнэтэкІэ тхъэ сІуэу, Шыгъэпщ е Кьущхьэхъу сыщІакІэщэрэт. Сытым хуэдэу цІыхур щыбгаэрэ абы, мыраемыс я бэлъхьэхъэ щхьэ фальэрэ иІэмэ, маэхъ псом мэжалэрэкьым, лІэун. Уэлэхьи, уэи кьемыуалІэ, гъэщІегъунхъэ ар? Хьэмэрэ пщыхьэщхьэ щыхьэкІэ, мафІэм жетІысхьэрэ ар. Сыт хуэдэ щІыбар щыжьаІэкІэ, уэлэхьи, уэр дыдэр нарт уохьури, щхьибгъ зыфІэт иныжьыр пхуэхэгъэн пфІощІым.

НтІэ, зи гугъу сщІы гъэм жьыхьауэхэм я Іуэхум хэшыІа щхьхьэ Іуэхуэ сыщІыгъ, мэкъу сеуэм, Іэнэ сщтэуэ. Апхуэдэу тхъэмахуитІ-щы кІуауэ, «си щыгъын эзэхьуэ кІынщ, сабэйхэм тІэкІу сакІэ-Іыплпльынщ» жиІэу ехьжа ди учетчик хуэдэр кьыдэжІыщ, пІитІаним кьуажэ хъыбаги кьытхъэдзышэри. Сэри хьыбгар зэІымкІэ кьысхуихьащ, сІэрІэ ІыІащ кьыуеІ, Іэрэ, фи деж пэлнэмочнэр кьыІуКІыжу сльэгъуащ. Сыт жысІэу сеупщІынт, Іэу? Ауэ, уэлэхьи, уэрэ щхьэм залэр зэуувэлІэн лы бзыгъэм ящІыгъуэ Іуимыкъуэ. ХьэщІэ диІащ, мэдыьэхъэ Хьэжьысуф, хьэІусыпэр зратхэр кьыдэжІуеят. Еуэ, мыпхъэу мымыВэу тетІысхьэпІэ кьэщІ. Уи адэм и бынщ си упщІэ пыІэжьыр тетІысхьэпІэ зэрысщІын, содыьхэщ сэри. Абдем Хьэжьысуф пщІэм щІохьэри, аркъэжь пэлэщтоф кьыщІех, хуэщІашхуэ щымыІэу Іум кьытхуірегъэхьуэ. Фадэ щымыгъуэнэ ІыІуэ, фІыуэ сыжьжэлІати, уэлэхьир хьэзымщ си укІытэ кІуэдакъым жысІэри, тебэм и зэхуэдитІыр езгъэзэрэкІуэхам, бжьэ щыкІуитІри щІегъэ пщІыгъэ хэлът. Учетчикым кьызжиІам и ужькІэ, уэ сІэзубыдыщ щІэлъэтэкъым. Си бгыр щІэскъуэзэри, шхуэІур субыдащ. Шыгъэпщ укьехьжьынщ гугъуькъым - кьыІпхуІэрэ щІэ зудэу, уэлэхьи, уІэзэпрапэу укърехьэхъым егъэзэхьыпгъуэм. Шыплпэм удэщІагъэ зэпрегъэу укърехьэхъым дыькъехьжащ, Іэхъуп1э бгъэ щІыгъэкъуэ. ИтІанэ зы цІахуІэм зездзри, шхуэІур хуит хуэсщІащ, зэран ухуэмыхьумэ, шым

● Гукъэкіыж

Ар псалъэ шынагъуэщ!

«Зауэ» псалъэр сэ зэхэсхащ 1941 гъэм мэкъуауэгъуэм и 22-м. Гъэмахуэ жэщ кьабзэт. Дэ, Борисовэ дэт Дзэ-инженер еджапІэм щІэсхэр, а зэманым дышьІыт Архангельск кьалэм пэмыжыжьэ Двина Ищхьэрэ псым и Іуфэм. Уэрэд жьгІэрт, дыкьафэрт. Апхуэдэуи дыгъуэлыжащ. Арати, пщэджьыпэм радиом кьитхэр хьарпшэр хьуащ. Радиостанцым щыщ жатрос гуэрым блэжьэ пэт кьытІуридзащ: «Зауэ кьэхьеящ! Нэмыцэхэм ди кьхьхьэр щІрагъэлъафэ!».

МАХУЭМ Молотовыр кьэпсэльа нужь Іуэхум и пэжьпІэр кьэтщІащ. Жякетіащ Хэкур тхьумэну проги дыз эрыхьхьэзырыр. Арщхьэкіэ кьытхуадекъуащ. «Хуей хьумэ, фэ проги фронтым фыкІуэщІ» - пиупщІащ комбатым.

Зауэр щІидзэнымі и пІ кьиуэуи дэ кьыдгурыІуэрт зыр адрейм темыуэзым теухуа зэгурыІуэныгъэ 1939 гъэм Германием ирищІэлІа пэтми, ар дэ кьыз эрыдзэгъэрыкІуэнур. Абы щэч гуэри кьытетхэртэкъым. ДызыхуауищІр хуабжьу егуГуэу зыдгъэсэныр. Дэри, совет хэкупсэ ныбжьыщІэхэр, дыхьэзырт фІыуэ тлъагъу ди Хэкум и щхьэхуитныгъэм ди псэр щІэттыну. Ди жагъуэ зэрыхьунщи, СССР-р хунэсакъым кьыпэплъэ зауэшхуэм зыкуигъэхьэзырыну. «Т-34» танкэр, кхъухьлъатэ зэмылІэужьыгъуэхэр, «Катюшэхэр», н. кь. кьыдагъэкІын щыщІадзар 1941 гъэрщ. Мазэ зыщыплІ яхуарикъужакъым... Дэ, курсантхэм, автоматхэр япэу щытлъэгъуар фронтрат. Ди къэралым и Іэтащхьэхэр, Іэмалу щыІэр кьагъэсэбэпурэ, сыт щыгъуи хущІэкъуауэ зауэр кьыщыхъеиныр зэманыр Іуагъэкіуэтыну. Совет зауэлІэхэм унафэ хуащІат нэмыцэхэм я хьэгъэщагъэхэм жэуап ирамытыну.

Германиер кьыттегуплІэрт. Уеблэмэ нэмыцэхэм я кхъухьлъатэхэр ди деж кьыщыщагъэтІысэ кхъэхьурт, гъыщІэу ф фэ зытрагъауэрэ. Мис а псоми я зэранкІэ пщэдджьыжьым сыхьэтиплІ мыхьэ щыкІэ фІым Іэмал иГуэтащ Киев, Севастополь, нэгъуэщІ кьалэхэм удын яридзыж.

Апхуэдэ хьэкІэкхъуэкІагъэм кьигъэлыбащ совет кьэралым и щыху псори. ФІыуэ ялъагъу я Хэкур жьымэну зэрыхуейр мелуанхэм жаІащ. Дэнэ щыІпІи щекІуэкІащ щыху куэд дыдэ зыхэта пэкІуэкр. Кьызэхэсахэм гуитІщхьитІыгъэ хэмылъу яГъэнэкІуэтыну. Совет зауэлІхэм унафэ хуащІат нэмыцэхэм я хьэгъэщагъэхэм жэуап ирамытыну.

Германиер кьыттегуплІэрт. Уеблэмэ нэмыцэхэм я кхъухьлъатэхэр ди деж кьыщыщагъэтІысэ кхъэхьурт, гъыщІэу ф фэ зытрагъауэрэ. Мис а псоми я зэранкІэ пщэдджьыжьым сыхьэтиплІ мыхьэ щыкІэ фІым Іэмал иГуэтащ Киев, Севастополь, нэгъуэщІ кьалэхэм удын яридзыж.

Апхуэдэ хьэкІэкхъуэкІагъэм кьигъэлыбащ совет кьэралым и щыху псори. ФІыуэ ялъагъу я Хэкур жьымэну зэрыхуейр мелуанхэм жаІащ. Дэнэ щыІпІи щекІуэкІащ щыху куэд дыдэ зыхэта пэкІуэкр. Кьызэхэсахэм гуитІщхьитІыгъэ хэмылъу яГъэнэкІуэтыну. Псалъэм папщІэ, Кьэбэрдей-Балькъэрым ипащэ, Кьэбэрдей-Балькъэр педагогикэ институтым и егъэджакІуэ зыбжанэрэ студент 400-м нэблагъэрэ зауэм зэрыкІуэну лъэІуащ.

Цыхубзэр Іууващ щыхухьхъэм я лэжьапІэ Іэнатіэхэм. Балигъ ныкъуэхъуэрэ, уеблэмэ сабийхэри Іуэхум хыхьащ. Псоми я гуращэр зыт - бийр зэтракьутэнырт.

ПОЛИЩУК Иван,
Налшык къалэм щыхь зиІэ и цІыху, зауэм и ветеран.

● Дэ кьытхуатх

Лейтенант нэхъыжь Хъэщыкъуей Къасым

Хэку зауэшхуэм щыщІидзам Хьэщыкъуей Къасым лейтенантт, танкэр зэзыгъэпэщыж взводым и унафэщІт. Кьулыкъу щищІэрт Житомир кьалэм пэмыжыжьу.

ТАНК куэдым дерт зэмылІэужьыгъуэхэр яІэт. Мэкъуауэгъуэм и 22-м и уэрэкІэ абыхэм елэжьу щІадзащ жэщи махуи емытІысхэу. Ягъэхьэзырыжа машинхэр занщІэу фронтым Іуашэрт мафІэгукІэ.

ЗауэлІэм Іухьэн хуей хьуащ Хьэщыкъуейм и гупри. Кьэпланыр кьызэрыгуэкІт: танк къутахэр псынщІэ дыдэу «зэфІагъуэвэжьн» хуейиуэ арат, ауэ ар лэжьыгъэ гуэрт, пкъралъхьэнухэр зэрамыІэм кьыхэкІыу. Зэпымыуу кьалъхьэн хуейт зэкІэлІэхэр. Икіи, телъыджэраци, кьагъэутырт. Псом хуэмыдзу нэхъ зэлІалІэр танк лъэгурт.

Ауэрэ зрагъэсащ гуэрищэкэр кьуажэхэм кьыщащыпа гъущІыкІэхэмкІэ зэрагъэзубыдыжу.

1941 - 1942 гъэхэм псом хуэмыдзу хьэлъащ. Кьаруркіэ кьеФІэкІ фашистхэм кьрагъэкІуэт зэпытт. Ди зауэлІхэр зэтезыІыгъэр икІэм-икІэжьым текІуэныгъэр кьызэрахьнумкІэ яхэль фІэщхъуныгъэм и закъуэт.

1942 гъэм и гъэмахуэм Хьэщыкъуейм лІыгъэшхуэ зэрихьащ. Пщыхьэщхьэм ирихьлІэу бийм иубыдыжьифат ипэІуэкІэ ди зауэлІхэм хуит кьащІыжа Выселки кьуажэр. Зэхэуэр щекІуэкІым, ди зы танк силос зралъхьэ мащэм ихуащ. Нэмыцэхэм ар яльэтІуэкъым. Танкым иса цІыхущым щыщІу зыри кьикІакьым. А танкым и унафэщІт лейтенант Щадыр - Хьэщыкъуейм и лъэпкъэгъуу частым хэт закъуэр.

Къасым занщІэу полковникым и деж кІуащ.

- Хуит сыщІ танкыр къэсхужьну, Абы исхэр псэуми тщІэркъым. КьедгъэлынкІи хьунщ!

Полковникым хуит кьищІащ. Жэщыкум Къасым нэсащ а щІыпІэм. ТІур хьэдэт, лейтенант Щадыр укъимыщІэу ялэгъэ хьэпльт. Къасым хуэмыдзу ялэгъэ хьэпльт. Щхьэпэн. Арати, танкыр фашистхэм я пащхьэм кьригъэкІри ди деж кьигъэсыжащ, Щадри кьелащ. Къасым абы папщІэ медаль кьыхуагъэфащэуэ щытащ.

Къасым куэдрэ псэзэпылъхьэпІэ ихуащ. Одер псым щызэпрыкІым, и щхьэм фабжь игъуэтащ, лагъым кьутахуэ кьытехуэри. Уэгъэщым и дохутырхэм дзыхь ящІакъым а кьутахуэр и щхьэм кьыхахьжьын: кьупщхьэм куууэ жьжьат. Арати, и ГъащІэ псокІэ а кьутахуэр и щхьэм хэльащ.

Къасым лейтенант нэхъыжьу зауэр ихуащ, 1946 гъэм Щхьэпыкъуэ кьэкІуэжащ.

Ныкъуэдыкъуэм, хуэфІэкІыхухкІэ лэжьащ, и щхьэгъусэмрэ ешмрэ пхъуитІ япІащ. Ар хунэсащ и пхъурылъхуэфи ильагъуну.

КОММОДОВ Геннадий.

Мафіэ мыужьыхыр куэдрэ иреблэ!

Хэку зауэшхуэр зарыщІидзэрэ нобэ илъэс 72-рэ ирокъу

Илъэс 71-рэ и пэкІэ, 1942 гъэм, бадзэуэгъуэм и 29-м, СССР-м и Совет Къэралыхьэм и Президиумым и унафэкІэ Суворовым, Кутузовым, Невскэм я орденхэр яГъуэвауэ щытащ. Зэманыр макІуэ, ауэ ди лІыхъужьхэр ящыгъупщІрыкьым. А дзэзешІэ щІрыІуэхэм я щІхэм ещхащ Хэкум и бийм пэщІэткІэрэ зыІэрагъэхьа ди текІуэныгъэхэр. Орденхэр яубыхуащ урыс Іэщэм и щІмхьыр ихьри гъэбгъэзэным, лІыхъужьныгъэмрэ хахуагъэмрэ я щапхъэхэм ди щІыхуэхэр тетыным, ахэр ГъуэзэрІ яІным кьыхуеджэн мурадкІэ.

НЕВСКИЙ Александр и орденыр щаубзыхуар адрей тІум яужьщ. Ар зауэ Іуэхугъуэхэр къызэгъэпэщыщым, абы унафэ щыщІыным зэфІэкІ лъагэхэр къызэрыщагъэлъэгъуэм папщІэ Дзэ Плъыжьым и командирхэм ирату щытащ. ЛІыхъужьныгъэрэ хахуагъэрэ яхэлъу, щхьэмыгъазэу Хэку зауэшхуэм зэрыщызэуар, и унафэщІэт дзэр лІыгъэ къагъэлъагъуэу бийм зэрыпэщІэтар кьалныгъу орденыр иратырт дивизэхэм, бригадэхэм, полкхэм, батальонхэм, ротэхэм, взводхэм я унафэщІхэм.

Хэку зауэшхуэм и илъэс лІыгъэхэм бийм ерыщу пэщІэтахэм, лІыхъужьныгъэ къэзыгъэлъэгъуахэм ящыщщ ди республикэм и хабзэхьумэ Іуэхущапі Іэхэм я лэжьакІуэхэр. Нэмыцэ-фашистыдзэм щхьэмыгъазэу зэрыпэщІэтам папщІэ, Кьэбэрдей-Балькъэрым щыщ хабзэхъумэ куэдым дзэпщ ІэрыІуэхэм я щІыхькІэ яГъуэва орденхэр кьыхуагъэфащэуэ щытащ.

Япэ Белорус фронтым и унафэкІэ, 1944 гъэм мэзи жьыхьым и 28-м 62-нэ гвардейскэ шуудзэм и штабым, 16-нэ гвардейскэ Черниговскэ щу дивизэм я унафэщІу щыта, гвардиемрэ и лейтенантрэ ихъхьажь Джырандокъуэ Мэхьэрбий Кутуэзовым и орденеиы и 3-нэ нагьыщэр кьыхуагъэфэщащ. А зыращ а орденым и кавалеру Кьэбэрдей-Балькъэрым иІэр, Джырандокъуэр Хэку зауэшхуэм и пэмІэ НКВД-м и Тэрч район кьудамэм мафІэсгъэнкІыфІ инспектору щыгъэжащ.

1944 гъэм щыщхьэІум и 21-м гвардейскэ топгъауэ полкым и 95-нэ батареем и унафэщІ, гвардиемрэ и 44-нэ гвардейскэ фочауэ дивизэм и капитан Гончаренкэ Михаил Невский Александр и орденыр кьыхуагъэфэщащ. Ар СССР-м и МВД-м щІыхь зиІэ и лэжьакІуэщ, КъБАССР-м и МВД-м хьыбарегъащІэ технологическэмкІэ и управленэм и кьудамэм и унафэщІу щытащ.

ИщхьэкІэ зи цІэ кьитІуа офицерхэр Хэкум и кьыщхьэщыжакІуэ нэсу щытащ, лІыгъэ кьагъэлъагъуэу бийм пэщІэтащ. Абыхэм ящыщ дэтхэнэри мызэ-мытІэу уІэгъэ хьуащ, итІани, щІэрыщІэу зауэ Іэнатіэм пэрыувэжыт.

Дзэзешэ щІрыІуэхэм я орденхэр илъэс 70 щрикъум ирихьлІэу гуапэу дигу кьідгъэгъэкІыж зауэм хэкІуэдахэри абы хэтауэ иужькІэ дунейм екьжахэри. Абыхэм я цІэ кьудейкъым фІыкІэ ягъэІуар, атІэ Къэбэрдей-Балькъэрым и пщІэри яІэтащ.

ШЭДЖЭМ Залымджрий.

Хэкум папщІэ, Сталиным папщІэ! *1941 гъэ*

Сталинград и жэщ-махуэ 200

СТАЛИНГРАД хьумэным хэтащ ССР-м и лъэпкъ псори. Индыл и Іуфэм деж фашист зэрыпхъуакІуэхэр кьыщызыгъэзыІуэтэжыкъутахэм яхэтащ Кьэбэрдей-Балькъэрым и кьуэхэр. Къэгъэлъэгъуапхъэщ 115-нэ шууей дивизэм зэрихьа лІыгъэр. Ар псэмыблэжку щІэзэуащ Индыл Іуфэ Іут БыдапІэр хьумэным. Дивизэм и шууейхэм я гурыщІэхэр и дэфтэрым кьыщигъэлъэгъуащ майор Наурыз Мамышэ: «Си щхьэкІэ сэ сынасыпыфІэу зыкьызолъытэж апхуэдэ дзыхь зыхуащІахэм саззрыкэтэтымкІэ. Дэ тхьуэрэ Сталинград и закъуэжьым, дыщалхьуа Кавказми, Кьэбэрдейми, ди къралми я Іуэху зэрыхъунур мы зауэм елытащ».

115-нэ шууей дивизэм хэтахэм ящыщ куэдым лІыхъужьныгъэ Сталинград дежщагъэльагъуащ. Щхьэмыгъазэт Курп Ипщэ щалъхуа Щоджэн Мухьэмэд. 1942 гъэм щыщхьэІум и 21-м, ебгъэрыкІуэ ди эскадронхэм япэ иту, пулеметпІэ абы бий 20 иуклащ, ауэ езыри хэжьуэдащ. Зауэ нэужьым илъэс куэдкІэ псэуужащ а жьлэм щыщ Кьумыкъуэ Уэзэр и кьуэ Мышэ. «Сталинград хуит зыщІыжакъым папщІэ» медаль зратахэм ари ящыщщ.

Уэрэдхэм кьахощыж Тэмазэ Тэркьан хэпльа лІыгъэр. Абы бий куэд зэттриукІащ, нэмыщэ сэлэтхэм я автоматхэр кьиштэри, ди дзэр а щІыпІэм кьэсхьу фашистхэр зэтрипІащ.

Кьер Мухьэрбэч зыхэта дивизионым махуэ кьэс танкитху-хы икьутэу щытащ. Сталинград фронтым и унафэщІ щІхэм ящыщ зым итхыртт: «Кушокъуэ Къаншумэс лІыгъэшхуэ хэльщ. Ар зи пашэ гупыр бийм и танк 12-м ипэуврри, зы топышэ ихьхэуэмынэжьхэу зэуащ. Топгъауэхэм ящыщу зыри псэууэ кьэнэжатэжьщ. Кушокъуэм гранатэ зыбжанэ кьиштэри, мыкъутауэ я кьэна танк закъуэм зыщІидзэжащ. Апхуэдэу и гъащІэр итащ адыгэлі нэс Кьаншумэс».

Щхьэмыгъазэу бийм езэуа зауэлІу, дзэзешэу 115-нэ шууей дивизэм хэтар мащІэ. Абыхэм ящыщ КІэрэф Кьаболэт, Хьэтыкуей Іэбубэчыр, Наурзокъуэ Хьэмзэт, Черкесов Сэрбий, Шортэн Аскэрбий, Кулиев Кьайбийхэр зеиншэ зыщІу зыгъэгуІа, лІыжь-фызыжьхэр екІуэлІапІэншэу зыщІэна нэмыцэ фашистхэм яхуэябгэщ, щысхьрабгъу лъэпкъ яхуиІэкъым: «Ар бийм хуэздэнкъым, щІы уи фІэщ. Абы и щІапІэм сынэсынщ. Ди щІыгу кьауркІэ сэ сылъэщщ. А бийм сэ мащэр лъэзэгъсынщ» («Си фочум Іэплі ЕсшэкІауэ») е «Дэ ди шухэр щхьэмыгъазэщ, МафІэу ди гур зэщІэнащ. Щы уи фІэщ уэ, ди Хэку лъапІэ: Бийр ди щІыпІэ кьидмынэн». Апхуэдэ щІпхъэжщ Кьыщокъуэ Алим зауэ зэманым итха усэхэм. Ди зауэлІхэм я гурыщІэ кьабзэмрэ я лІыхъужьныгъэ инымрэ дзгъуэу кьыхощ а усэхэм.

Бий хьэщхьэрыІуэм щысхьрабгъуи гущІэгъуи хэмлъэ ди сэлэт лІыхъужьным и нэпсыр хуэзтеубыдэркъым сабий зеиншэм зэрыпуплъу: «Гугъуехь е гуауэ сыхуэзами, Нэпс ткІуэпс си гъащІэм сфІэкІуэдакъым, Мыбдеж сигу дауэ згъэбыдами, Сшэчын си нэпсыр сэ слъэкІакъым». Зэрытлъагъущ, Алим и сэлэтыр дапхуэдэу зауэ Іэнатіэм ябгэу Іумыгъами, абы ихьумэфащ гуапагъэмрэ цІыхухэмрэ. Совет зауэлІхэм я цІыхугъэр, лІыхъужьныгъэр, я хьэлщэныфІхэр убгъуауэ ящыщыгъэлъэгъуащ Кьыщокъуэм зауэ лъэхъэнэмэ итха усэхэмрэ «Адэ» поэмэмрэ.

Хэку зауэшхуэр ирихьлІэу Кьыщокъуэм итха усэ зыбжанэм («Хэт гъащІэр пщІэншэу зылъытэр», «Дыгъэр кьепсын папщІэ», «Си анэм», «УжащІэ») зауэр Іупщіу кьыхощ, ауэ усакІуэр хуэм-хуэмурэ мамыр псэухэм хуокІуэж, абы ящІагъ кьулыкъушхуэхэм кьадэкІуэу, литературэ лэжьыгъэ щхьэпэ иригъэкІуэкІащ. И тхыгъэ купщІафІэхэмкІэ усакІуэ щэджащэр хущІэкъуащ мамырыгъэ хьэмбгъэнэкІуэ кьухуеджэным, гъащІэр егъэфІэкІуэным цІыхубэр хуэунэтІыным, лъэпкъ зэхуэмыдзэхэм я зэныбжьгъуГэр гъэбдэным. Кьыщокъуэ Алим и псэр пытыу я гурыщІэ кьабзэхэр ихьумащ, щущІ щапхъэ яхуэхъуу дунейм тетащ.

ЕРЖЫБ Аслъэн,
щІэныгъэлІ-методист.

● Фэеплъ

Дэтхэнэ зыми

● Гъэлъэгъуэныгъэ

ЩІэин хьэпшыпхэр

Аращ фІащар Лъэпкъ музейм щекІуэкІ гъэлъэгъуэныгъэм. Ди лІыхъужьхэм ятеуухуа газет напэкІуэцІхэр, тхытхэр, абыхэм зэрахьа хъэпшыпэ зэхуэмыдэхэр щагъэльагъуэ музеим. ЗэрыгущІэщи, Къэбэрдей-Балькъэрым нкІыу зауэ гуащІэм Іухьар мин 60-м щІигъэт, абыхэм я нэхъыбапІэм кьагъэззжакьым.

ГЪэлЪэгЪуэныгЪэм уэзыщихьэлІэ хьэпшыпхэр 1941 гъэм кьыщыщІэдзауэ нобэр кьэсыху зэхуэахьэса защІэщ. Зауэм и илъэс ныкъуитІ-зэхэтІ музеим и лъэхъэнэ-гъэм Іуэху щхьэпэхэр ирагъэкІуэкІат, абыхэм я фІыгъэкІи зауэлІхэм ятеуухуа хъыбархэр, сурэтхэр, тхыдэм кьыхэнэн нэгъуэщІ куэдм хъума хъуащ.

Хэку зауэшхуэм хэта, Кьэбэрдей-Балъкъэрыр хуит кьэзыщыщкъэм ящыщща сурэтыщІ щэрыІуэ Сынщыку Анатолэ и Іэдакъэщ Іэкіэхэр щыгъапІэщ мы гъэпэгъуэныгъэм. Зауэм ятыкІа цІыхум ильэгъуакъэр Іэзэу и сурэтхэм кьыщигъэльэгъуажат. Абыхэм яхьиблоГъагъуэ а зэманым екІуэкІа залымыгъэри, гугъуехьри, лІыхъужьныгъэри.

Бэракь ПлъыжьхьэМ, щыхь тхьыль бжьыгъэншэхэм, зауэ лъэхъэнэм кьыдагъэкІыу щыта плакатхэм - куэд кьыбжьэ мыбыхэми. Музейм и гъэтІылъыгъэхэм яхэтщ 297-нэ шуудзэ полкым и 115-нэ шууей дивизэм хэта зауэлІхэм я цІэхэр зэрыт дзэптрэхэри яІыгъа бэракьри. Республикэм щызэуа партизанхэм ятеуухуаи тхыгъэ куэдым щыгъуазэ зыщыпщыІыфынчуэ мыбдеж.

ГЪэпъэгъэныгъэр кьыщызэІуахым кьрихьэлІа ныбжьыщІэхэм набдзэгубдзапІпІэу зэпэплъыхьащ танк батальоным и командиру щыта, генерал-майор Деппуев Хьэчим, кхъухьлъатэзехуэхэу, Совет Союзым и ЛІыхъужьхэу Кьардэн Кьубатийрэ Диденкэ Николайрэ, Ленинград кьалэр зыхьуна кхъухьлъатэзехуэ КІэфо Арсен, нэгъуэщІхэми я Іьэпщапхэр: нэрылпІэр, шырыкьуэр, шьуаныр, щыгъын щІыІуетІьэр.

Лъэпкъ музейм и унафэщІ Накуэ Феликс гъэлъэгъуэныгъэр еІуІкІуэ кьыззэгъгъэпэща и лэжьакІуэхэми зи блэкІар кьызыфІыІуэхуэу музеим кьекІуэлІахэми ефІыщІэ яхуищІащ. Гъэлъэгъуэныгъэр кьыщызэІуахым зыкьрагъэхьэлІат ветеранхэу Антонов Анатолийрэ Зведре Владимиррэ. ЩыкІуэлІьам кьызІукІэ ахэр тепсэлъыхьыжащ и нэгу щІэкІам, абыхэм жаІащ мамырыгъэм нэхъ лъапІэ зэрыщымІэм.

КъБР-м щэнхабзэмкІэ и министрым и кьуэдзэ Хьэсанэ Ислъам кьыхигъэщащ гъэлъэгъуэныгъэм мыхьэнэ ин зэриІэр. «Гъэлъэгъуэныгъэм и фІыгъэкІэ ди лІыхъужьхэм я гъащІэм щыщ Іыхьэм дяхуэлІьэну Іэмал диІэщ. Кьысщохъу мыбы щызэхуэхьэса щІэнэ хьэпшыпхэм щІалэгъуаІэрэ балигъри тхыдэм нэхъ пэгъунэгъу дищІу. ТекІуэныгъэр кьыщыхъха махуэшхуэр илъэс кьэс нэхъ жыжьэ хьуэрэ кІуэми, лІыгъэ зезыхьа цІыхубэр дэ сыт щыгъуи ди гум итыжащІу, - жиІащ Хьэсанэм».

Курыт еджапІэ №27-м и еджакІуэхэр зауэм, текІуэныгъэм, мамырыгъэм теуухуа усэхэм кьеджащ, ветеранхэм фІыщІэ хуащІащ.

БАГЪЭТЫР Луизэ.

Сталинград фашистхэм зэтракьутащ. *1943 гъэ*

Къуэныкъуейм и цІэкІэ

● Картинг

УРЫСЕЙ ДОСААФ-м КъБР-мкІэ и щІыналъэ кьудамэмрэ Эльбрус-спорттехникэ клубымрэ Нарткъалэ дэт картодромым картинг-пымкІэ республикэ чемпионат щрагъэкІуэкІыну.

Совет Союзым и ЛІыхъужь Къуэныкъуей Назир и фэепль зэхьэзэхуэхэм спортстмен 80 кьрихьэлІэнущ. Абыхэм ящыщщ Кьэбэрдей-Балъкъэр, Шэшэн республикэхэм, Армавир, Новороссийск, Невинномыссэ къалэхэм я картингист нэхъыбІхэр.

Чемпионатыр нобэ, мэкъуауэгъэм и 22-м, сыхьэт 11-м кьыщызэІуахынущ къалэ паркым ит МафІэ мыужьыхым деж.

Усэм и къару иныр

Хэку зауэшхуэм хэтащ ди тхакІуэхэм, усакІуэхэм, щэнхабзэм, гъуэзджэм я лэжьакІуэхэм ящыщу КІуащ БетІал, КІыщокъуэ Алим, Къэжэр Индрис, Къэныкъуей Мухьэмэд, Тау Борис, Щортэн Аскэрбий, Щоджэн-цІыкІуэх Алийрэ Іэдэмрэ.

АДЫГЭ тхакІуэхэмрэ усакІуэхэмрэ ящыщу зауэ зэманым художественнэ тхыгъэ ныкъуитІ нэхъыбІэ зытхахэм ящыщщ КІыщокъуэ Алим.

Литературэм зэфІэкІ пыухыкІахэр щызыІэу зыкъзэзыгъэлъэгъуа усакІуэр зауэм зэрыкІуэу занщІэу «За Родину» газетым и редактор ящІри абы зыкъомрэ щыпхъащ, иужькІэ 1942 гъэм КІыщокъуэр «Сын Отечества» армейскэ газетым ягъакІуэ. Ар мыбы балъкъэр усакІуэ Кулиев Кьайсын щыщыуозэри, а тІур газетым щызэдолажьэ. Абыи напэкІыщІэм Кьыщокъуэм кьытрыригъэдзащ и усэхэр, рассказхэр, очеркхэр, фельетонхэр, корреспонденцэхэр, нэгъуэщІ тхыгъэхэри.

Газетым щитхэзащІэ адрей кьалэн гугъуэм кьаджкІуэу, кьыщыдэхуэ зэманыр кьинэсэсбэпурэ, Алим зауэ лъэхъэнэм итхащ рассказ пщІы бжьыгъэхэр, Щэшэн республикэхэм, Армавир, Новороссийск, Невинномыссэ къалэхэм я картингист нэхъыбІхэр.

Чемпионатыр нобэ, мэкъуауэгъэм и 22-м, сыхьэт 11-м кьыщызэІуахынущ къалэ паркым ит МафІэ мыужьыхым деж.

Зауэ лъэхъэнэм КІыщокъуэ Алим и къалэмыпэм къыщІэкІа усэ нэхъыфІхэм зыщІэна «Щэ зимыІэ ныкъуэ», «ЩІым и макъ», «Парашютит», «ПщцкІуэ», «Фэеплъ бэлътоку», «Зэкъуэшит», «Да ди шухэр щхьэмыгъазэщ», «Зауэ», «Сэ сщІэркъым зауэм ныкІыжу...», «ЩэкІуэгъуэм и Родину» газетым и редактор ящІри абы зыкъомрэ щыпхъащ, иужькІэ 1942 гъэм КІыщокъуэр «Сын Отечества» армейскэ газетым ягъакІуэ. Ар мыбы балъкъэр усакІуэ Кулиев Кьайсын щыщыуозэри, а тІур газетым щызэдолажьэ. Абыи напэкІыщІэм Кьыщокъуэм кьытрыригъэдзащ и усэхэр, рассказхэр, очеркхэр, фельетонхэр, корреспонденцэхэр, нэгъуэщІ тхыгъэхэри.

Газетым щитхэзащІэ адрей кьалэн гугъуэм кьаджкІуэу, кьыщыдэхуэ зэманыр кьинэсэсбэпурэ, Алим зауэ лъэхъэнэм итхащ рассказ пщІы бжьыгъэхэр, зэ 62-рэ, «Адэ» поэмэ купщафІэр.

Зауэ лъэхъэнэм КІыщокъуэ Алим и къалэмыпэм къыщІэкІа усэ нэхъыфІхэм зыщІэна «Щэ зимыІэ ныкъуэ», «�щІым и макъ», «Парашютит», «ПщцкІуэ», «Фэеплъ бэлътоку», «Зэкъуэшит», «Да ди шухэр щхьэмыгъазэщ», «Зауэ», «Сэ сщІэркъым зауэм ныкІыжу...», «�щэкІуэгъуэм и Родину» («Си фочум Іэплі ЕсшэкІауэ») е «Дэ ди шухэр щхьэмыгъазэщ, МафІэу ди гур зэщІэнащ. Щы уи фІэщ уэ, ди Хэку лъапІэ: Бийр ди щІыпІэ кьидмынэн». Апхуэдэ щІпхъэжщ КІыщокъуэ Алим зауэ зэманым итха усэхэм. Ди зауэлІхэм я гурыщІэ кьабзэмрэ я лІыхъужьныгъэ инымрэ дзгъуэу кьыхощ а усэхэм.

Бий хьэщхьэрыІуэм щысхьрабгъуи гущІэгъуи хэмлъэ ди сэлэт лІыхъужьным и нэпсыр хуэзтеубыдэркъым сабий зеиншэм зэрыпуплъу: «Гугъуехь е гуауэ сыхуэзами, Нэпс ткІуэпс си гъащІэм сфІэкІуэдакъым, Мыбдеж сигу дауэ згъэбыдами, Сшэчын си нэпсыр сэ слъэкІакъым». Зэрытлъагъущ, Алим и сэлэтыр дапхуэдэу зауэ Іэнатіэм ябгэу Іумыгъами, абы ихьумэфащ гуапагъэмрэ цІыхухэмрэ. Совет зауэлІхэм я цІыхугъэр, лІыхъужьныгъэр, я хьэлщэныфІхэр убгъуауэ ящыщыгъэлъэгъуащ КІыщокъуэм зауэ лъэхъэнэм итха усэхэмрэ «Адэ» поэмэмрэ.

Хэку зауэшхуэр ирихьлІэу КІыщокъуэм итха усэ зыбжанэм («Хэт гъащІэр пщІэншэу зылъытэр», «Дыгъэр кьепсын папщІэ», «Си анэм», «УжащІэ») зауэр Іупщіу кьыхощ, ауэ усакІуэр хуэм-хуэмурэ мамыр псэухэм хуокІуэж, абы ящІагъ кьулыкъушхуэхэм кьадэкІуэу, литературэ лэжьыгъэ щхьэпэ иригъэкІуэкІащ. И тхыгъэ купщІафІэхэмкІэ усакІуэ щэджащэр хущІэкъуащ мамырыгъэ хьэмбгъэнэкІуэ кьухуеджэным, гъащІэр егъэфІэкІуэным цІыхубэр хуэунэтІыным, лъэпкъ зэхуэмыдзэхэм я зэныбжьгъуГэр гъэбдэным. КІыщокъуэ Алим и псэр пытыу я гурыщІэ кьабзэхэр ихьумащ, ящущ щапхъэ яхуэхъуу дунейм тетащ.

ЕРЖЫБ Аслъэн,
щІэныгъэлІ-методист.

● Шхыныгъуэхэр

Джэдыкіэжьапхъэ, бжын, бжыныху, шыбжий сыр щІэгъэжьыхьауэ

Тхъу къэплъам бжьын упщІэта, бжьныных халъхьэри, зэлащІэурэ агъэлыбжьэ. Тхъуэпль хъууэ зэрыхуежьэу, тыкъыр щІыкІуурэ упщІэта шыбжий сыр халъхьэри, зэлащІэурэ агъажьэ. ЗэрызэлащІэм хуэдэурэ, шыгъу зыхэдза джэдыкІэ удар щІакІэри, льэныкъуитІымкІи зэрагъэдзэкІыурэ, тхъуэпль дахэ хъуху агъажьэ. Іыхьэурэ зэпаупщІри, Іэнэм пщтыру трагъэувэ. Дашх пІастэ хуабэ, щІакхъуэ.

Халькьэхэр (щыхуитІ Іыхьэ):

Тхъуэ - грамми 100
Бжьныщхьэ укъэбзауэ - грамм 50
Бжьныныху укъэбзауэ - грамм 15
Шыбжийуэ - грамми 2
Джэдыкіэ - 4
Шыгъуэ - узыхуейм хуэдиз.

КЪУБАТИЙ Борис.

● Гу зылъытапхъэ

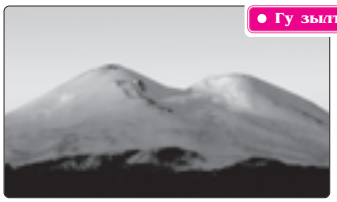

«Іуащхьэмахуэ кІуэ гъуэгу»

Апхуэдэ фІэщыгъэ зиІэ егъэджэныгъэ-дунейхэгъуэзэ программэ хьэлэмэт утыку кърахьащ Дунейпсо Адыгэ Хасэмрэ Къэбэрдей Адыгэ Хасэмрэ. Абы и мурадыр Къэбэрдей-Бэрэчъэрым и географиерэ, щэнхабзэ хъугъуэфІыгъуэхэм, тхыдэ, щІэныгъэ-техникэ льапІэныгъэхэм цыхуэр щыгъуазэ хуэщІынуц. Кьалэныр - ди щІыналъэм экономикэкІэ и зэфІэкІыр зыхуэдэр, политикэ Іуэхуэмкіи зэрызэпІэзэрытыр, адыгэхэм игъащІэмэ къадекІуэкІ лъэпкъ хабзэ дахэхэр наІуэ къэщІынырц.

МАХИИТХУКІэ екІуэкІыну трауха нэгузыжь программэр ятещІыхьащ илъэс 14 - 20-хэм и ныбжьыщІэхэм. Абыхэм зыщрагъэпІыхьыхьнущ «Кавказ щыгъэм и налкъутиху» зыфІаща гъэзугум. Абы хеубыдэ:

- Налшык къалэ щыгъуазэ зыхуэщІыныр;

- ХьэтІохъуцокъуэм и цІэр зезыхьэ Налшык къалэ жыг хадзэм зыщыпплъыхьныр;

- Высоцкий Владимир и музейм кІуэныр;

- Іуащхьэмахуэ льапэ щыІэ «Мир» бгы льагэ обсерваторэм и лэжьыгъэм щыгъуазэ зыхуэщІыныр;

- Нарзанхэм я ауэзм щыІэ псы хущхъуэ къещІэжьыпІэм щыхьащІэныр.

Егъэджэныгъэ-дунейхэгъуазэ программэр зи лъабжьэ нэгузыужьым тхъэмахуэ къэс бзарэжьеймі щІедзэри мазхуитхукІэ йокІуэкІ. Махуитхум щыщу дэтхэнэри гъэнщІащ Іуэхугъуэ купщІафІэхэмкІэ, гъэщІэгъуэнхэмкІэ, хьэлэмэтхэмкІэ.

Бзарэжьей махуэр хуэхащ Налшык къалэ зыщыпплъыхьным. Нэгузыжьым хэта псори пщыхьэщхьэм ирагъэблэгъэнущ «ПщІантІэжь» хьэщІэщым. Абыхэм къыхуащтэнущ адыгэ, европей шхыныгъуэхэмкІэ къулей Іэнэхэр, уэрэдхэм ирагъэдэІуэнущ, хьэщІэщым и Іэгъуэблагъэм зыщрагъэпльыхьынущ. ИужькІэ хьэщІэхэм папщІэ адыгэ джэгу зэхащэнущ.

Махуэку махуэм гупым я нэгу зыщрагъужьынущ ХьэтІохъуцокъуэм и жыг хадзэм. ИужькІэ ахэр ирагъэблэгъэнущ адыгэ фащэхэр дынымкІэ зэфІэкІыщхъэ зыбгъэдэлъ Сэралъп Мадинэ и Іуэхугъэ, «Сосрыкъуэ» зыпплъыхьыпІэм, ПъэпкъІ музейм. ПщыхьэщхьэмкІэ хьэщІэхэм Іэнэ къыщыхуащтэнущ «Кавказ гъэр» литературэ кафем и пэшхэу «Нэгумэ Шорэ», «Пушкин», «Лермонтов», «Хьан-Джэрий», «Пщы гуащэм и унэ» жьхуиІэхэм. Абы къыкІэлъыкІуэнущ «Хэкупсэ дерс» купщІафІэр.

Мэрем махуэм хьэщІэхэр яшэнущ «Акрополь-центрым». Ахэр щыгъуазэ хуащІынущ адыгэ суратыщІ щэрыІуэ Шемякин-Къардэн Михаил и лэжьыгъэхэм, ар илъэс 70 щрикъум ирихьэлІэу къызрагъэпэщауэ щыта гъэлъэгъуэныгъэм, «Щэмякин и гъатхэ» фестивалым щыщ Іыхьэхэм ирагъэпплъынущ. ИужькІэ гупыр яшэнущ Іуащхьэмахуэ льапэ щыІэ «Иткол» пансионатым, Высоцкий Владимир и цІэр зезыхьэ музейм кІуэнущ, «Пшэ адрыщІхэм» макъамэ программэм хэтынущ.

Щэбэт махуэм гупыр Іуащхьэмахуэ (метр 5642-кІэ) джэуинущ кІапсэ гъэугукІэ. Лъэрыжэкіэ кърагъэжьихьынущ ар зыфІэфІхэм. А Іуэхугъуэхэм къыкІэлъыкІуэу, хьэщІэхэм щыгъуазэ зыхуащІынущ Іуащхьэмахуэ льапэ щыІэ «Мир» бгы льагэ обсерваторэм и лэжьыгъэм, «Чегет» щыпІэм зыщапплъыхьнущ. Пщыхьэщхьэм гупым папщІэ къызэрагъэпэщынущ «Зэныбжьэгъуэм и уэз Іэрамэ» концертыр, «Къафэ, Кавказ!» джэгу.

Тхьэмахуэм гупыр яшэнущ Нарзанхэм я ауэзм щыІэ псы хущхъуэ къыщІэжьипІэм. Ахэр абдеж псы щефэнущ, зыщапплъыхьнущ.

Гупыр и псэупІэгъэ шхынкІэ къызэгъэпэща зэрыхъунур:

- *бзарэжьейм* щэджагъуашхэрэ пщыхьэщхьэшхэрэ щрагъэщІынущ Налшык дзт «ПщІантІэжь» хьэщІэщым;
- *махуэкум* пщэдджыжьышхэр - «ПщІантІэжьым», щэджагъуашхэмрэ пщыхьэщхьэшхэмрэ «Кавказ гъэр» литературэ кафем щрагъэщІынущ;
- *мэремым* пщэдджыжьышхэр - «ПщІантІэжьым», щэджагъуашхэр - «Акрополь-центрым», пщыхьэщхьэшхэр - Іуащхьэмахуэ льапэ щыІэ «Иткол» пансионатым къыщыхуэзэрагъэпэщынущ;
- *щэбэтымрэ тхьэмахуэмрэ* гупыр щагъэшхэнущ Іуащхьэмахуэ льапэ щыІэ «Иткол» пансионатым.

ХьэщІэхэр щыпсэунур цІыхуитІ зыщІэхуэ пэшхэщ, зыхуэину тыншыгъэ псори ягъуэту.

«Іуащхьэмахуэ кІуэ гъуэгу» егъэджэныгъэ-дунейхэгъуазэ программэ хьэлэмэтым хэтыну хуейхэм зыпыфІщІэ хъунущ Налшык къалэ щыпсэу Марыщ Розеттэ. Абы и телефон къэр: **8-928-721-45-32; 8-965-497-15-22; 8-918-725-63-06.**

Зыгъэпсэхугъуэ махуэм

Адыгэхэр Берлин къыщофэ

● Гъэзджэ

Берлин гъэ хъэс щекІуэкІ, лъэпкъ зэмылІэужьыгъуэхэм я щэнхабзэ карнавалым цІыху мелуаным нэс зэхуешэс. 2013 гъэм дэри - Берлин щылажьэ Адыгэ Хасэр - абы дыхэтыну мурад тщІыри, нэрыбгэ 45-рэ хъу ди гупым лъэпкъ щэнхабзэр утыку къитхьащ.

Дэ къаІэну зыхуэдгъэувыжат карнавалым дыхэтыну адыгэ фащэхэр е ди тхьапхъэщІыпхъэхэр къызыгеп фэилъхьэгъуэхэр едгъэдыну. Мазэ зыбжанэ иІэжу щІэздзэри, ди мурадыр зэдгъэхъулІащ - ди Хасэм и фащэхэр щІаІэгъуаІэм зыщатІэгъащ, дыжьын бырыпхъэр едгъэщІащ, адыгэ джанэхэр едгъэдащ, КІэщІу жьпІэмэ, дахэу зыкъэтхуэпащ.

Фестивалым фащэ зыщымыгъ хэт мыхъуну къэтщта унафэм кърикІуар ТВ-мкІэ къагъэлъэгъуэжа нэтынхэмкІэ тлъагъуэжащ. Щапхъэу къэсхьынщ ALEX-TV-м дыкъызэритар: «... я дуней тетыкІэм, я Іэпкълъэпкъ зэкІужьым, я къэфэкІэм, я фащэхэм къагъэлъагъуэрт адыгэ лъэпкъым уэркъ теплъэ зэриІэр».

Ди лъэпкъыр зищІысымрэ ди щэнхабзэм, хабзэм льабжьэ яхуэхъумрэ кІэщІу зэрыт тхыгъэ цІыкІуэхэр мини 5 хъууэ тредгъадзэри, а маХуэм дгуэшащ, телевиденэми интервью еттащ, дыкъэзымыцІыхуу къытщІэупщІа Іэджэми дызэрыадыгэр, шэрджэскІэ зэджэр дызэрыарар яжетІащ, радиом, телевиденэм, Интернетым я Іэмалхэр къэдгъэсэбэпурэ, цІыху мелуан бжьыгъэм далъэІэсащ, закъедгъэлъэгъуащ.

Куэд къыдбгъэдыхьэрт а махуэм ди кьафэр яфІэгъэщІэгъуэну, ди фащэхэм я пкъыгъуэхэм къарыкІым щІэупщІэу, ди пшыналъэхэм я нотэхэр зрагъэщІэну хуейуэ.

Карнавалыр Іэмал тхуэхъуащ лъэпкъ зэмыщхьхэм я щэнхабзэ дунейм дэри дыхьхьэну, ди адыгагъэмрэ хабзэмрэ щыдгъэлъэгъуэну. Ди гупым хэтащ Кёльн, Мюнхен, Дюссельдорф, Ганновер, Любек, Лион кьалэхэм кІыкІа ди щыпхъуди къуэпшхэр. Алихуэдэ ІуэхуфІыр я фІыщІэщ Берлин Хасэм и жэрдэмым къыпэджэжа, зыкърахыу, адыгэ теплъэ яІэу фестивалым къекІуэлІа псоми, ар екІуу къызэрэпэщынымкІэ къыддэІэпыкъуахэми.

Аращи, дызэкъуэтэну - дылъэщщ!

КЪУМЫКЪУ Уэхьбий.
Берлин къалэ

● Гушыпэхэр

Деджэрэ хьэмэрэ...

Студент гупыр щІэдджыжьым къэупащ:

- Зэмылыр нэсащ, еджапІэм дывдзэкІуэ, - жиІэ ятэ курсым щІэс щІалэм.

- Хьэуэ, тІэкІу дывгъэжеи нэхьыфІщ, - жи, ятІуанэ курсым щеджэм.

- Нобэ дымыкІуэмэ мынэхьыфІу пІэрэ? - кьыхелъхьэ ещанэ курсым щІэс щІалэм.

- Нобэ ди нэгу зедгъэужьынщ, - жи ещанэ курсым щІэсым.

Апхуэдэу зэрызздауэр етхуанэ курсым щІэсым зэхиха Егъэджэн студентэм яжриІащ:

- КІэпІейкІэ дыдодзейри, бгъэр кьыдгъэзэгъэуэ техуэмэ, нобэ егъапІэ дыкІуэркъым, адрей лъэныкъэр кьыдгъэзгъэмэ - ди нэгу зыдогъэужь, бгъукІэ увмэ - дыжеинущ, кьемыхуэхьжу хьэуам кьыхэзгъэмэ - еджапІэм дыкІуэнущ.

Ар сызыхуей дыдэщ

Студентым кьищта фэтэрым ахъшэ щритын хуей пІалъэр блинГъэІащ.

- И уасэр кьызумытауэ мы унэм ущІэзгъэКІынукъым, - жи, фэтэрыр зейм.

- ФІыщІэ пхузощІ, ар сызыхуей дыдэщ, - ет жэуап студентым.

● Гъэзджэ

Берлин къыщофэ

Берлин гъэ хъэс щекІуэкІ, лъэпкъ зэмылІэужьыгъуэхэм я щэнхабзэ карнавалым цІыху мелуаным нэс зэхуешэс. 2013 гъэм дэри - Берлин щылажьэ Адыгэ Хасэр - абы дыхэтыну мурад тщІыри, нэрыбгэ 45-рэ хъу ди гупым лъэпкъ щэнхабзэр утыку къитхьащ.

Дэ къаІэну зыхуэдгъэувыжат карнавалым дыхэтыну адыгэ фащэхэр е ди тхьапхъэщІыпхъэхэр къызыгеп фэилъхьэгъуэхэр едгъэдыну. Мазэ зыбжанэ иІэжу щІэздзэри, ди мурадыр зэдгъэхъулІащ - ди Хасэм и фащэхэр щІаІэгъуаІэм зыщатІэгъащ, дыжьын бырыпхъэр едгъэщІащ, адыгэ джанэхэр едгъэдащ, КІэщІу жьпІэмэ, дахэу зыкъэтхуэпащ.

Фестивалым фащэ зыщымыгъ хэт мыхъуну къэтщта унафэм кърикІуар ТВ-мкІэ къагъэлъэгъуэжа нэтынхэмкІэ тлъагъуэжащ. Щапхъэу къэсхьынщ ALEX-TV-м дыкъызэритар: «... я дуней тетыкІэм, я Іэпкълъэпкъ зэкІужьым, я къэфэкІэм, я фащэхэм къагъэлъагъуэрт адыгэ лъэпкъым уэркъ теплъэ зэриІэр».

Ди лъэпкъыр зищІысымрэ ди щэнхабзэм, хабзэм льабжьэ яхуэхъумрэ кІэщІу зэрыт тхыгъэ цІыкІуэхэр мини 5 хъууэ тредгъадзэри, а маХуэм дгуэшащ, телевиденэми интервью еттащ, дыкъэзымыцІыхуу къытщІэупщІа Іэджэми дызэрыадыгэр, шэрджэскІэ зэджэр дызэрыарар яжетІащ, радиом, телевиденэм, Интернетым я Іэмалхэр къэдгъэсэбэпурэ, цІыху мелуан бжьыгъэм далъэІэсащ, закъедгъэлъэгъуащ.

Куэд къыдбгъэдыхьэрт а махуэм ди кьафэр яфІэгъэщІэгъуэну, ди фащэхэм я пкъыгъуэхэм къарыкІым щІэупщІэу, ди пшыналъэхэм я нотэхэр зрагъэщІэну хуейуэ.

Карнавалыр Іэмал тхуэхъуащ лъэпкъ зэмыщхьхэм я щэнхабзэ дунейм дэри дыхьхьэну, ди адыгагъэмрэ хабзэмрэ щыдгъэлъэгъуэну. Ди гупым хэтащ Кёльн, Мюнхен, Дюссельдорф, Ганновер, Любек, Лион кьалэхэм кІыкІа ди щыпхъуди къуэпшхэр. Алихуэдэ ІуэхуфІыр я фІыщІэщ Берлин Хасэм и жэрдэмым къыпэджэжа, зыкърахыу, адыгэ теплъэ яІэу фестивалым къекІуэлІа псоми, ар екІуу къызэрэпэщынымкІэ къыддэІэпыкъуахэми.

Аращи, дызэкъуэтэну - дылъэщщ!

КЪУМЫКЪУ Уэхьбий.
Берлин къалэ

● Хъуэхъу

***Аруан кьуажэм щыпсэу, Нарткъалэ дэт «Стоматологие поликлиникэ» Іуэхущ Іапі эм и дохутыр нэхьыщхьэ Зыхьэ Юрэ Хьэжысмел и кьуэр кьущальхуа махуэщ, илъэс 55-рэ ныбжь дахэр егъэльапІэри, дохьуэхьу*

Ди адэ гумащІэу ди псэм хуэдгъадэ! Узынщагъэ быдзэрэ дэрэжэгъуэ инрэ уиІэу, тхьэгъэумрэ берыч этымрэ уи бэу, уи пщІэр льагэрэ уи щхьэр льапІэу, фІыуэ зыхэпщыкІ уи ІэщІагъэм и хьер пльагъуу, уи щІэблэм я насыпым ущыгуфІыкІыу, абыхэм я ехъулІэныгъэм уригушхуэу куэдрэ дяпэ уитыну дынохьуэхьу! Тхьэр фІыгъуэкІэ къыпхуэупсэну ди гуапэщ.

ФІыуэ укъэзыльагъу, щІэ къыпхуэзыщІ уи унагъуэр.

Редактор нэхьыщхьэ
ХЬЭФЫЦІЭ Мухьэмэд

РЕДАКЦЭМ И КОЛЛЕГИМ ХЭТХЭР

Жыласэ Заурбэч (редактор нэхьыщхьэм и къуэдзэ), **Жьэкіэмыхьу Маринэ** (редактор нэхьыщхьэм и къуэдзэ), **Ширдий Маринэ** (редактор нэхьыщхьэм и къуэдзэ), **Гъурыжь Мадинэ** (жэуап зыхь секретарь), **Истэпан Залинэ, Къардэн Маригэ, Нэщэныдзэ Замирэ, Хьэжыкъаро Алик, Щхьэщомыщ Иэз.**

КьыдэзыгъэкІэмрэ редакцэмрэ я хэщІапІэр

«Адыгэ псалъэ» газетыр КъБР-м и Парламентымрэ Правительствэмрэ кьыдагъэкІ.

360030, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэ, Налшык къалэ, Ленинымрэ Іэрам, 5, еІтъуанэ-еплІанэ къатхэр.

ТЕЛЕФОНХЭР: редакторэ нэхьыщхьэм, секретарым - 42-56-19; редактор нэхьыщхьэм и къуэдзэхэм - 42-63-64, 47-31-54, 47-33-23; жэуап зыхь секретарым - 42-22-82; секретариатым - 42-22-66.

КЪУДАМЭХЭМ: политикэмкІэ, жьлагъуэмрэ лъэныкъуэхэмкІэ - 42-22-86; къуажэ гъащІэмрэ экономикэмкІэ 42-57-59; щэнхабзэмкІэ - 42-75-36; обозревателхэм - 42-22-89; хабзэхьэмэ Іуэхущ Іапі эхэм яІэлажьэныбжьмкІэ - 42-60-53; хьыбарыщІэхэмкІэ, спортымрэ письмохэмкІэ - 42-22-88; егъэджэныгъэмрэ щІэныгъэмкІэ - 47-32-15; зэдзэкІаІуэхэм - 42-21-88; корректорхэм - 42-60-27; бухгалтерием - 47-31-69; ЭВМ-м и операторхэм - 42-22-84; компьютер Іуэхущ Іапі эм - 42-26-41; суэттехым - 42-75-78.

Теддзэ тхыгъэхэм кьыщыхьа бжьгъэхэм, кьыщаІэта Іуэхугъуэхэм я пэжагъымкІэ ахэр зытхахэм нэсу жэуап яхь, Авторхэмрэ редакцэмрэ я Іуэху еплъыкІэр зэтехуэ зэпыту щытхьэм.

Газетыр Іэ тезыдахэм яхуэхьыныр и пщ дэлъщ КъБР-м федеральнэ пощт зэныщІэныгъэхэмкІэ и управленэм.

Тел.: 76-01-28, 76-01-10.

Газетыр 1989 гъэм дыгъэгъазэм и 16-м Печатным и хуитыныгъэр хъумэнымкІэ Къэбэрдей-Балъкъэр щІыналъэ Іуэхущ Іапі эм №Н-0065-м щІэту ятхащ.

Зы илъэсым газетыр 250-рэ кьыдокІ.

«Тетраграф» ООО-м щытрадзащ.
КъБР, Налшык къалэ,
Ленинымрэ щІэкІэ щыІэ уэрам, 33, тел. 42-35-75.

Мы кьыдэкІыгъуэм елэжьахэм: жэуап зыхь секретарым и къуэдзэ Къаншокъуэ Эллэ, редактору Къумахуэ Асльэн, корректорэу Щоджэн Инно *(1, 2, 3-нэ нап.)*, Щоджэн Заирэ *(4, 5, 6-нэ нап.)*, *корректорхэм я дэЗныкъуэгъу* Мырэзкъан ФатІимэ. *Компьютеркіэ газетым и тепльэр ящІащ* Ныр Сандэ, Мэзбахъуэ Анжелэ, *суэттхэм елэжьар* Бицу Жаннэщ.

Номерыр «Адыгэ псалъэ» и компьютер ІэнатІэм щагъэхьэзыращ.

Газетым Іэ тредзэн хуейщ сыхьэт 20-м, щытрадзар сыхьэт 20-рщ.

Индексыр 51531 ● Тираж 5.220 ● Заказ №1595

Псалъэзэблэдз

Хэку зауэшхуэм теухуауэ

Зауэм Іут я бынхэм пэпльэурэ, ... мащІэ щІагъэкІа анэхэм. **46.** Адыгэ уэрэджьІакІуэ, Урысей Федерацэм и цІыхубэ артист. **47.** Жэщыбгым псори зэбгрыкІыжащ, ... и унэ бжэн лъакьуэу. **48.** Бийм удынышхуэ щрадза кьалэлІыхьужьым нобэ а цІэращ зэрихьэр. **49.** Зи пхьафэр щхьэфэ-фІыщІафэ, псэуальэ-апхъэ кьыщыхьах жыг лІэужьыгъуэ. **50.** Ди лъэпкъэгъу, Совет Союзым и ЛІыхьужь.

Кьехьу: **1.** Уэ ... хэлъхьи, сэ берычэт ныхъсэлъхьэщ. **2.** Беларусым щыщ быдапІэ, кьалэ-лІыхьужь. **3.** ХьуаскІэ кьыщыхьа мывэ быдэ. **4.** Іэ тетъэщІапІэ зиІэ щэнт щабэ бгъуфІэ. **5.** Хэку зауэшхуэм хэта, иужькІэ колхоз тхьэмадэу илъэс Іэджэкіэ лэжьа, Социалист Лэжьыгъэм и ЛІыхьужь. **6.** Къэрэшей-Шэрджэс щІыналъэм хлубыдэ псыежэх. **8.** Кхьухьльатэзэхуэу щыта, Совет Союзым и ЛІыхьужь. **11.** Хэку зауэшхуэм лІыгъэ щызезыхьа адыгэ офицер, Къэбэрдей-Балъкъэрым и цІыхубэ тхакІуэ. **14.** Адыгэ таурыхьхэм узыщрихьэлІэ цІыху домбей. **16.** Ди лъэпкъэгъу, Социалист Лэжьыгъэм и ЛІыхьужь. **17.** Гъэщ, псы зэфэн зэрызэрахьэ кумбыгъэ. **21.** Зауэ зэманым щыІа дзэшхуэ, армэ зыбжанэ кьызэщІиубыдэу. Апхуэдэзэм я унафэщІу щытахэщ маршал-хэу Ворошилов, Конев, Василевский, Тимошенкэ сымэ, нэгъуэщІхэри. **22.** Теплъэншэ, фэншэ. **23.** Танкзехуэ хахуэу щыта ди лъэпкъэгъу, Совет Союзым и ЛІыхьужь. **25.** ... кьута» - зауэм теухуауэ Кьыщокъуэ Алим и Іэдакъэ кьыщІэкІа роман. **27.** Адыгэ таурыхьхэм узыщрихьэлІэ шы лъэрызехьэ: нкІи мэпсэльэф, нкІи мэльэтэф. **30.** Ди гъэ-нэгъум пхъэщхьэмыщхьэ ... хьуэпсэгъуэ иІэщ. **31.** ГъукІэ Іэмэпсымэ. **33.** Іутlыж Борис и пьесэ. **34.** Япэу зэрыІупльэу щІалэм ... щыхьэуащ хьыджэбэзыр. **35.** Хэку зауэшхуэм хэкІуэда адыгэ усакІуэшхуэ, Щоджэнщ Іыку Алий и романым хэт лъхьэлъхь. **36.** Кхьухьльатэзэхуэу щыта адыгэлІ, Совет Союзым и ЛІыхьужь. **39.** Бийм и кхьухьльатэу 60-м щІигу кьеэзыдыха урыс зауэлІ, Совет Союзым щэнейрэ и ЛІыхьужь. **40.** Совет Союзым и ЛІыхьужь эзкъуэшІт. **42.** Дзэзешэ щІыруІуэу щыта, маршал, Совет Союзым плІэнейрэ и ЛІыхьужь. **45.** ... зэхьэзэхуэм ди щІалэхэм бжьыпэр щаубыдащ. **47.** Бийр кьыщыблагъэм, кьуажэдэхэм я нэхьыбэр ... ныхьжащ.

Зэхэзыгъэувар
МЫЗ Ахьмэдщ.

Мэкьуауэгъуэм и 15-м ди газетым тета псалъэзэблэдзым и жэуапхэр:

Ихьурейгъкіэ кьыкІухьу: **13.** Удж. **14.** Джэду. **15.** Уэрдыхъу. **16.** Хьуп. **17.** Пэрыт. **18.** Тумэн. **19.** Ныбжь. **20.** Жьэгъу. **21.** Гъуху. **22.** Хур. **23.** Румын. **24.** Нып. **25.** Пэшэж. **26.** Жэп. **27.** Пхъэпс. **28.** Саут. **29.** Тхьэгъу. **30.** Гъум. **31.** Мэл. **32.** Лэгъупэжь. **33.** Урыху. **34.** Хуэм. **35.** Мэлычыпхъу. **36.** Хьун. **37.** Нэд. **38.** Дэлэн. **39.** Нэрыгъ. **40.** Гъаблэгу. **41.** Іугъу. **42.** Гъуэмбырэщ. **43.** Щынэ. **44.** Бзэгу. **45.** Гуэн. **46.** Нысэгъу. **47.** Гъуэншэдж. **48.** Джэд. **49.** Дудакъ. **50.** Кьэхьун. **51.** Хрущев. **52.** Вэгъу.

Ихьуейгъкіэ кІуэуэ: **1.** Хьудыр. **2.** Адэмыгу. **3.** Тэрч. **4.** Лэгъуп. **5.** Бжьэдыгъу. **6.** Ерэн. **7.** Епэр. **8.** Бжаблэ. **9.** Кіэбгъу. **10.** Шхьэм. **11.** Тэрэзэ. **12.** ІупщІэ.